

Kontrollutvalget i Gjøvik kommune

Sekretariatet

Gjøvik, 30. april 2018.

J.nr./referanse: 09-18/GK/ks

TIL KONTROLLUTVALGET I GJØVIK KOMMUNE

Roar Løken Lunder, leder (H)

Undis Scheslien, nestleder (Sp)

Thomas Longva (V)

Hans Olav Lahlum (Sv)

Jorun A. Lilleeng (Ap)

Kopi sendt:

- Ordfører og rådmann
- Innlandet Revisjon IKS

INNKALLING TIL MØTE I KONTROLLUTVALGET

Det innkalles herved til møte i kontrollutvalget:

Dato: Onsdag 9. mai 2018

Tid: Kl. 0830 – ca 1400

Sted: Møterom «Gjøvik», rådhuset/Øvre Torvgate 26

Vedlagt følger saksliste og saksdokumenter.

Eventuelt forfall til møtet bes meddelt snarest til undertegnede på telefon/sms til 995 77 903, eller e-post til kjetil@kontrollutvalget.no

Deltakelse fra andre i møtet:

- Rådmannen/administrasjonen er invitert til å orientere under sak 25 (Ny personopplysningslov) og sak 26 (gjennomførte internrevisjoner 2017).

Med hilsen

For leder i kontrollutvalget

Kjetil Solbrækken
utvalgssekretær

Adresse:

Kontrollutvalgstjenester Kjetil Solbrækken

Studievegen 7, 2815 Gjøvik

Tel. 995 77 903, e-post: kjetil@kontrollutvalget.no

KONTROLLUTVALGET I GJØVIK KOMMUNE

SAKSLISTE

FOR MØTE I GJØVIK KOMMUNE

Onsdag 9. mai 2018 kl. 0830

(Møterom «Gjøvik», Gjøvik rådhus)

SAK NR. 21/2018	GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 26.04.2018
SAK NR. 22/2018	OPPFØLGING AV KONTROLLUTVALGETS PLAN FOR FORVALTINGSREVISJON OG SELSKAPSKONTROLL 2016-2019
SAK NR. 23/2018	TEMA: KORRUPSJON I KOMMUNAL SEKTOR
SAK NR. 24/2018	RÅD FOR ETIKKARBEID I KOMMUNER
SAK NR. 25/2018	NY PERSONOPPLYSNINGSLOV I 2018 – HVA BETYR DET FOR KOMMUNEN?
SAK NR. 26/2018	GJENNOMFØRTE INTERNREVISJONER 2017

Gjøvik, 30. april 2018.

For utvalgsleder

Kjetil Solbrækken
utvalgssekretær

Kopi til orientering:

- Rådmannen
- Vararepresentantene til kontrollutvalget

SAK NR. 21/2018

Gjøvik kommune

GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 26.04.2018

Sluttbehandles i:	Kontrollutvalget		
Behandling	Møtedato	Saksbehandler	Unntatt off.
Kontrollutvalget	09.05.2018	Kjetil Solbrækken	Nei

Saksdokumenter:

1. Møteprotokoll fra møte 26.04.2018

Vedlegg 1

FORSLAG TIL VEDTAK:

Protokoll fra kontrollutvalgets møte den 26.04.2018 godkjennes.

SAKSOPPLYSNINGER:

Møteprotokoll fra forrige møte i kontrollutvalget legges herved frem til formell godkjenning.

MØTEPROTOKOLL

KONTROLLUTVALGET I GJØVIK KOMMUNE

Torsdag 26. april 2018 holdt kontrollutvalget møte i Gjøvik rådhus fra kl. 0830 – 1500.

Som medlemmer møtte:

Roar Løken Lunder, leder (H)

Thomas Longva (V)

Hans Olav Lahlum (Sv)

Jorun A. Lilleeng (Ap)

Følgende medlem hadde meldt forfall:

Undis Scheslien, nestleder (Sp)

Følgende varamedlem møtte:

Ole Klundby (Sp)

Ellers møtte:

Fra administrasjonen: Rådmann Magnus Mathisen, økonomisjef Jan Ove Moen og regnskapssjef Stein Tore Hagen (alle deltok under andre del av sak 19).

Fra Innlandet Revisjon IKS: Oppdragsansvarlig forvaltingsrevisor Ingebjørg Dybdal og utøvende revisor Bjørn Gustavsen (begge deltok under sak 19).

Sekretær: Kjetil Solbrækken.

Møteprotokollen er sendt til:

Kommunestyret v/ordfører, kontrollutvalgets medlemmer og varamedlemmer, rådmannen, Innlandet Revisjon IKS, Oppland Arbeiderblad og Gjøviks Blad.

**Utvalgsmøtet ble satt kl. 0830 med Roar Løken Lunder som møteleder.
Innkalling og sakliste ble enstemmig godkjent.**

Til behandling:

SAK NR. 16/2018

GODKJENNING AV PROTOKOLL FRA MØTE 19.03.2018

<u>Vedtak, enstemmig:</u>	Protokoll fra kontrollutvalgets møte den 19.03.2018 godkjennes.
---------------------------	---

SAK NR. 17/2018

**HENVENDELSE TIL KONTROLLUTVALGET VEDR.
EIENDOMSSAK**

Fra behandlingen:

Med bakgrunn i påstand fra avsender av henvendelsen ble spørsmålet om utvalgsleders habilitet tatt opp til diskusjon. Kontrollutvalget vurderte spørsmålet opp mot forvaltningslovens § 6 annet ledd, dvs. om «andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet». Kontrollutvalget (bestående av fire medlemmer)

besluttet enstemmig at det ikke forelå grunnlag for inhabilitet. Utvalgsleder fratrådte under behandlingen av inhabilitetsspørsmålet. Møtet ble enstemmig besluttet lukket i forbindelse med behandlingen av saken, jf. kommunelovens § 31, jf. offentlighetslovens § 13.

Vedtak, enstemmig:

1. Kontrollutvalget viser til Jordskifterettens dom i saken den 14.11.2013 og til kontrollutvalgets behandling av saken i sitt møte den 14.04.2016.
2. Kontrollutvalget kan ikke se at det fremkommer nye opplysninger og prioriterer derfor ikke videre undersøkelser i saken.

SAK NR. 18/2018

**PLANLEGGING AV FELLESMØTE –
KONTROLLUTVALGENE I GJØVIKREGIONEN**

Vedtak, enstemmig:

Foreløpig plan for fellesmøte mellom kontrollutvalgene i Gjøvikregionen tas til orientering.

SAK NR. 19/2018

**ÅRSREGNSKAP 2017 FOR GJØVIK KOMMUNE
– KONTROLLUTVALGETS UTTAELSE**

Fra behandlingen:

Under første del av saken, oppsummerte revisor/Innlandet Revisjon IKS revisjonsarbeidet og presenterte revisjonsberetningen (delt ut i møtet). Fra Innlandet Revisjon IKS deltok oppdragsansvarlig revisor Ingebjørg Dybdal og utøvende revisor Bjørn Gustavsen.

Under andre del av saken, presenterte rådmann Magnus Mathisen, økonomisjef Jan Ove Moen og regnskapssjef Stein Tore Hagen årsregnskap og årsrapport med fokus på kommunens resultat og økonomiske stilling, vesentlige regnskapsavgiftsmessige problemstillinger, vesentlige avvik mellom budsjett og regnskap og internkontroll/styring på økonomiområdet.

Vedtak, enstemmig:

**KONTROLLUTVALGETS UTTAELSE TIL GJØVIK
KOMMUNES ÅRSREGNSKAP FOR 2017**

Kontrollutvalget har behandlet Gjøvik kommunes årsregnskap for 2017. Sammen med årsregnskapet forelå revisjonsberetningen og rådmannens årsrapport for 2017.

Kontrollutvalget har basert sin uttalelse på en gjennomgang av de ovennevnte dokumentene og orienteringer fra kommunens revisor og administrasjonen ved rådmann, økonomisjef og regnskapssjef.

Kontrollutvalget har merket seg at revisjonsberetningen har en positiv totalkonklusjon, dvs. at revisor mener kommunens årsregnskap for 2017 er avlagt uten vesentlig feil.

**Kontrollutvalget har følgende kommentarer til
årsregnskap/årsrapport for 2017:**

a) God budsjettdisiplin og økonomistyring:

Den ordinære driften (sektorenes/tjenesteområdenes resultater) har samlet et merforbruk på 22,8 millioner. Dette utgjør 1,4 % avvik i forhold til budsjett. Samlet sett indikerer dette god kontroll på økonomien innenfor de styrbare områdene av driften. Det største enkeltavviket var en merutgift knyttet til opparbeidelse av tomt på Skjerven som regnskapsmessig måtte utgiftsføres i driftsregnskapet (19,9 millioner).

b) Kommunens økonomiske situasjon – God finansiell stilling og god handlefrihet

Kontrollutvalget begrunner dette med:

- Positivt netto driftsresultat – 75,1 millioner kroner.
Dette utgjør 3,1 % av brutto driftsinntekter. Dette er godt over Fylkesmannens anbefalte nivå på minimum 1,75 %.
- Moderat lånegjeld:
Kommunens langsiktige lånegjeld utgjør 57,2 % av brutto driftsutgifter, noe som er betydelig lavere enn sammenlignbare kommuner i kostragruppe 13 som har 85,2 %. Fylkesmannens anbefalte nivå er maks 75 %.
- God likviditet.
Her kan nevnes at kommunen pr. 31.12.2017 har 191 millioner ubrukte lånemidler (lån tatt opp til investeringer som ennå ikke er brukt) som er en del av likviditetsbeholdningen. Også sett bort fra ubrukte lånemidler har kommunen brukbar likviditet.
- Bra andel frie midler/disposisjonsfond.
Kommunen har pr. 31.12.2017 ca. 379 millioner på disposisjonsfond, en økning på ca. 74 millioner fra 2016. Mye av midlene i disposisjonsfondet er bundet opp gjennom vedtak i kommunestyret.
NB! Disposisjonsfondet er ikke stort nok til å dekke både øremerke bindinger og økonomiske risiko knyttet til utsatt kostnadsføring av pensjon (premieavvik kr. 156 millioner) og risiko knyttet til finansforvaltningen (beregnet bufferfond ca. 75 millioner).

c) Kommunens finansforvaltning – omfang, avkastning og bufferfond:

Kommunen har pr. 31.12.2017 totalt ca. 1 088 millioner kroner til forvaltning (langsiktig forvaltet finansportefølje). Avkastningen i 2017 var 4,6 %, dvs. godt over målet i finansreglementet om å skape en meravkastning på 0,5 % - 1 % ut over gjennomsnittlig lånerente som i 2017 var på 2,0 %.

For å møte usikkerheten i finansmarkedene har kommunen et bufferfond som skal håndtere svingninger uten at det får

konsekvenser for kommunes drift og tjenesteproduksjon. Pr. 31.12.2017 er det avsatt ca. 50 millioner til bufferfond. Dette er under beregnet størrelse på bufferfondet på ca. 75 millioner.

d) Pensjon og regnskapsføring:

Kontrollutvalget ønsker å gjøre særskilt oppmerksom på følgende:

- **Utsatt kostnadsføring – kr. 156 millioner (balanseført premieavvik)**

Kommunen har valgt å skyve pensjonskostnader foran seg, slik lovverket gir anledning til, og slik svært mange kommuner gjør. Den utsatte kostnadsføringen (omtalt som premieavvik i balansen) utgjør pr. 31.12.2017 ca. 156 millioner. Dette vil komme til belastning i fremtidige regnskaper.

Kommunen har pr. 31/12-17 avsatt kr. 29,8 millioner (øremerket disposisjonsfond) til å møte disse utgiftene. Dette fungerer som en delvis buffer for den fremtidige kostnadsføringen.

- **Netto pensjonsforpliktelse/gjeld i balansen – kr. 500 millioner**

Bokførte pensjonsmidler (eiendel) i balansen utgjør ca. 2,3 milliarder, mens beregnede pensjonsforpliktelser (gjeld) i balansen utgjør ca. 2,8 milliarder. Differansen er ca. 500 millioner i netto pensjonsforpliktelse (langsiktig gjeld).

Kontrollutvalget oppfatter det slik at netto pensjonsforpliktelse i stor grad skyldes AFP-ordningen (kun delvis forsikret ordning) og beregningstekniske forhold. Det betyr at den bokførte forpliktelsen ikke representerer en vesentlig bekymring når det gjelder kommuneøkonomien.

- **Vurdering av egen pensjonskasse**

Kontrollutvalget er informert om at etablering av egen pensjonskasse er en løsning som vil bli vurdert.

e) Selvkostfond – vann og avløp:

Bokført selvkostfond innenfor vann og avløp har stått nærmest urørt de siste 5 årene og at områdene har gått med «overskudd» 4 av de siste 5 årene.

Kontrollutvalget vil også i år påpeke at kommunens praksis på området ikke i tråd med Kommunal- og moderniseringsdepartementets retningslinjer for beregning av selvkost (H 3/14), der det legges til grunn at framføring av overskudd bør holdes innenfor et perspektiv på 3-5 år.

Administrasjonen har informert kontrollutvalget om at det er laget en investeringsplan på området for årene fremover. Kontrollutvalget forventer at investeringene vil bidra til å redusere fondene slik at departementets anbefaling vil bli etterlevd.

f) Selvkostberegning - Byggesak:

Kontrollutvalget er informert om at kommunens byggesaksgebyrer ligger godt under selvkost. Kontrollutvalget oppfordrer rådmannen til å synliggjøre beregningene på området sammen med øvrige selvkostområder i fremtidige årsregnskaper (note 18 i årsregnskapet for 2017).

g) Sykefravær:

Kontrollutvalget har merket seg at samlet sykefravær i 2017 var 9,4 %. Dette overstiger kommunens egen målsetting om maksimum 8,4 %.

Utover dette, og det som framgår av revisjonsberetningen til årsregnskapet, datert 15. april 2018, har kontrollutvalget ingen merknader til kommunens årsregnskap for 2017.

SAK NR. 20/2018

REFERATSAKER

Følgende saker ble referert:

1. Sykefraværet økte – ikke i nærheten av målet (artikkel i Kommunal Rapport 27.03.2018)
2. Saksfremlegg kommunestyrets sak 37/2018 Telemarksmodellen (møte den 22.03.2018)
3. Kommunalnytt nr. 1/2018 (fra regjeringen.no)
4. Diverse avisartikler
5. Neste møte: Tidspunkt/saksliste

Vedtak, enstemmig:

Referatsakene tas til orientering.

Gjøvik, 26. april 2018.

Roar Løken Lunder
leder

**RETT UTSKRIFT:
Gjøvik, 26. april 2018.**

Kjetil Solbrækken
utvalgssekretær

NESTE MØTE

Dato:

ONSDAG 9. MAI 2018

Tidspunkt:

KL. 0830

Aktuelle saker:

- *Ny personopplysningslov – hva gjør kommunen?* (KU-sak 14/18)
- *Gjennomførte internrevisjoner*
- *Korrupsjonsrisiko og korrupsjonsforebyggende arbeid* (Tema fra kontrollutvalgskonferansen 2017, KU-sak 51/17)
- *Råd for etikkarbeid i kommuner*
- *Oppfølging av plan for forvaltningsrevisjon 2016-2019 og bestilling av foranalyser*

Saker til oppfølging senere møter (tidspunkt ikke fastsatt):

- *Digitalisering – orienteringssak* (KU-sak 14/18)
- *Kommunes arbeid mot arbeidslivskriminalitet inkl. oppfølging av to politiske vedtak* (KU-sak 50/17, pkt. 3)
- *Etiske retningslinjer /implementering* (KU-sak 09/18, i løpet av 2018)
- *Vurdering av forvaltningsrevisjonsprosjekter 2018/2019:*
 - *Skole: Bruk av tvang og makt* (KU-sak 71/17)
 - *PP-tjenesten* (KU-sak 50/17, pkt. 4).
 - *Sykefraværarbeidet i Gjøvik kommune* (KU-sak 79/16)
 - *Psykatri* (KU-sak 70/16)
 - *Målstyring* (KU-sak 77/16)
- *Internkontroll: Risikovurderinger på tjenestenivå* (KU-sak 12/16)
- *Årlig orientering fra administrasjonen/økonomisjef:*
 - *Status økonomisystem og deltakelse i pilotprosjekter Framsikt* (KU-sak 66/16)
 - *Kostra-analyse v/bruk av Framsikt Analyse.*
 - *Internrevisjoner forrige år* (KU-sak 18/17)

Bestillinger til sekretariatet:

- *Kartlegging eksterne tilsynsrapporter – årlig sak sommer/høst* (KU-sak 13/18).
- *Oppfølging av politiske vedtak – årlig sak* (KU-sak 50/17)

Bestillinger til Innlandet Revisjon IKS:

(ingen)

Møteplan 2018:

- Torsdag 18.01.2018 kl. 0830
- ~~Onsdag 07.03.2018 kl. 0830~~ – endret til mandag 19.03.2018 kl. 0830
- Torsdag 26.04.2018 kl. 0830
- Onsdag 09.05.2018 kl. 0830
- Torsdag 14.06.2018 kl. 0830
- Torsdag 30.08.2018 kl. 0830
- Torsdag 11.10.2018 kl. 0830
- Torsdag 29.11.2018 kl. 0830

Gjøvik kommune**OPPFØLGING AV KONTROLLUTVALGETS PLAN FOR
FORVALTNINGSREVISJON OG SELSKAPSKONTROLL
2016-2019**

Sluttbehandles i:	Kontrollutvalget		
Behandling	Møtedato	Saksbehandler	Unntatt off.
Kontrollutvalget	09.05.2018	Kjetil Solbrækken	Nei

Saksdokumenter:

1. Kontrollutvalgets plan for forvaltningsrevisjon og selskapskontroll 2016-2019

Vedlagt:

Ja

FORSLAG TIL VEDTAK:

--

SAKSOPPLYSNINGER:

Kontrollutvalgets plan for forvaltningsrevisjon og selskapskontroll ble utarbeidet i 2016 gjennom en prosess i flere møter og vedtatt i kommunestyret 27.10.2016.

Det er kommunens revisor/Innlandet Revisjon IKS som gjennomfører forvaltningsrevisjoner og selskapskontroller etter bestilling fra kontrollutvalget.

Kontrollutvalgets ramme til å drive forvaltningsrevisjon i 2018 er kr. 561 000 (ca. 550 timer). Kontrollutvalget har pr. d.d. ingen bestillinger i arbeid.

To revisjonsprosjekter ble sluttført i januar 2018, dvs. at noe tid er medgått til dette (anslag 100 timer). **Resterende er til rådighet for 2018, dvs. ca. 450 timer. Dette gir godt grunnlag for å gjennomføre inntil to forvaltningsrevisjonsprosjekter. I planleggingsarbeidet må også tas hensyn til at det er**

lagt opp til et fellesmøte i august 2018, der kontrollutvalgene i Gjøvikregionen (5 kommuner) vil se på mulighetene for å samarbeide om revisjonsprosjekter.

Det legges opp til en gjennomgang av planen i møtet og en drøfting av hvilke områder som kan være ønskelig å følge opp i 2018, evt. på hvilken måte.

For flere av områdene er det aktuelt å gjennomføre forundersøkelser forut for en eventuell bestilling av et større revisjonsprosjekt. Normalt gjennomføres forundersøkelsene av Innlandet Revisjon IKS etter bestilling. I noen tilfeller bes det om orienteringer fra rådmannen/administrasjonen i møte forut for bestilling av forundersøkelse, og/eller at kontrollutvalget gjennomfører kartlegging på egen hånd eller ved hjelp av kontrollutvalgets sekretariat.

Saken legges frem til drøfting uten forslag til vedtak.

Kontrollutvalgets

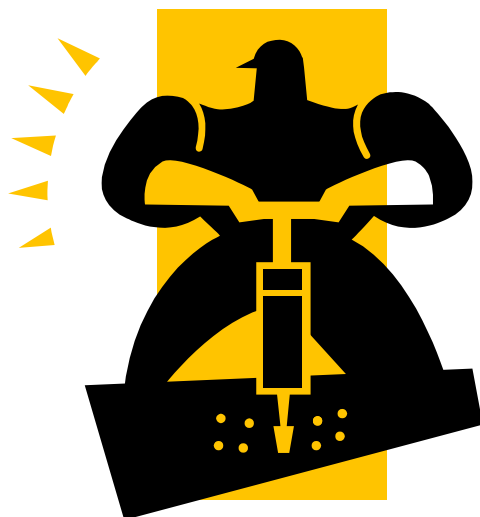
PLAN FOR

FORVALTNINGSREVISJON

OG

SELSKAPSKONTROLL

2016 – 2019

Behandlet i kontrollutvalget: 13. oktober 2016.
Vedtatt av kommunestyret:

INNHold

1.	INNLEDNING	3
2.	PLANPROSESSEN	3
3.	FORVALTNINGSREVISJON	4
3.1	HVA ER FORVALTNINGSREVISJON?	4
3.2	PLAN FOR FORVALTNINGSREVISJON – PRIORITERINGER	5
4.	SELSKAPSKONTROLL	10
4.1	HVA ER SELSKAPSKONTROLL?	10
4.2	PLAN FOR SELSKAPSKONTROLL - PRIORITERINGER	11

1. INNLEDNING

Kontrollutvalget utfører på vegne av kommunestyret det løpende tilsyn med den kommunale forvaltningen, herunder påser at kommunen har en forsvarlig revisjonsordning. Utvalget kan ikke overprøve politiske prioriteringer som er foretatt av kommunens folkevalgte organer.

Kontrollutvalgets oppgaver kan i hovedsak deles i tre områder:

- Regnskapsrevisjon
- Forvaltningsrevisjon
- Selskapskontroll

I *forskrift om kontrollutvalg* går det frem at kontrollutvalget skal lage en plan for gjennomføring av forvaltningsrevisjon og selskapskontroll. Planene skal vedtas av kommunestyret, som kan delegere til kontrollutvalget å foreta endringer i planperioden. Kontrollutvalget har valgt å samle de to planene i ett dokument.

2. PLANPROSESSEN

I forskrift om kontrollutvalg går det frem at plan for forvaltningsrevisjon

”skal baseres på en overordnet analyse av kommunens virksomhet ut fra risiko- og vesentlighetsvurderinger, med sikte på å identifisere behovet for forvaltningsrevisjon på de ulike sektorer og virksomheter”.

I tillegg til å legge vekt på risiko- og vesentlighet i sitt arbeid med prioritering av områder/tema for kontroll, har kontrollutvalget også lagt vekt på følgende:

- Prosjektets potensielle bidrag til å skape forbedringer i forvaltningen
- Politisk aktualitet og interesse
- Betydningen de offentlige tjenestene har for brukerne/innbyggerne
- Gjennomførbarhet (praktisk og økonomisk)
- Erfaringer fra andre kommuner

Utfordringen med den overordnede analysen er å sikre at analysen er tilstrekkelig overordnet, slik at man får et oversiktsbilde av hele den kommunale virksomheten, samtidig som den går tilstrekkelig dypt til å danne et meningsfullt grunnlag for prioritering av konkrete områder. Ved valg av metode og opplegg for overordnet analyse er disse hensynene balansert opp mot kontrollutvalgets budsjettmidler.

Den overordnede analysen ble gjennomført som en prosess i kontrollutvalget. Som grunnlag for risiko- vesentlighetsvurderingen er det innhentet kunnskap fra en rekke kilder, bl.a.:

- Kommunale planer og rapporter (handlingsplan, økonomiplan, årsrapporter mv.)
- Tilgjengelig statistikk (i hovedsak kostra-tall)

- Gjennomførte revisjonsprosjekter/evalueringer i andre kommuner
- Foranalyse av utvalgte områder.
- Avisomtale, erfaringer fra andre kommuner mv.

Ordfører og rådmann er også invitert inn i prosessen for å komme synspunkter og innspill til utvalgets arbeid med planen.

3. FORVALTNINGSREVISJON

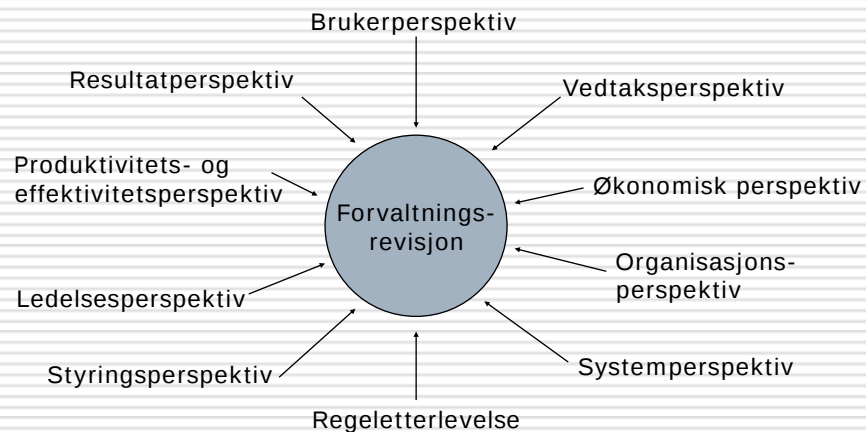
3.1 HVA ER FORVALTNINGSREVISJON?

Kommuneloven § 77 nr 4, 2. punktum beskriver forvaltningsrevisjon slik:

”Kontrollutvalget skal videre påse at det føres kontroll med at den økonomiske forvaltning foregår i samsvar med gjeldende bestemmelser og vedtak, og at det blir gjennomført systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets eller fylkestingets vedtak og forutsetninger (forvaltningsrevisjon).”

I en forvaltningsrevisjon kan man ha flere forskjellige perspektiver. Hvilket perspektiv man legger hovedvekten på avhenger av intensjon med undersøkelsen.

Mulige perspektiver

På grunn av at tema og vurderingstype kan spenne vidt, stilles det derfor store krav til både metode- og fagkunnskap hos den som skal gjennomføre revisjonen.

3.2 PLAN FOR FORVALTNINGSREVISJON – PRIORITERINGER

Generelt:

- Kontrollutvalget har som mål å øke sitt fokus på **effektivitet/produktivitet og kvalitet** i sine undersøkelser av kommunens forvaltning.
- Ved kontroll av formelle forhold (etterlevelse av lover/regler/rutiner) har kontrollutvalget som mål å etterprøve at **praktiseringen av rutinene** er i tråd med etablerte rutiner og prosedyrer.
- Kontrollutvalget ønsker å prioritere kontroll av **tjenester til svake/utsatte brukergrupper**. I tillegg til et systemperspektiv har kontrollutvalget som målsetting også å gjennomføre **stikkprøver på individnivå** for å teste at rutinene fungerer i praksis.
- Kontrollutvalget har som mål å ha god kunnskap om kommunens organisasjon og tjenesteyting. Som ledd i dette arbeidet vil det løpende bli bedt om **orienteringer fra administrasjonen**, herunder etterspørre gjennomførte **risikovurderinger**.
- Igangsetting av undersøkelse (forvaltningsrevisjon) gjøres normalt etter en forutgående **forundersøkelse**. Formålet med en forundersøkelse er å avklare nytteverdien av en eventuell grundigere undersøkelse. Forundersøkelser/kartlegginger kan gjøres av kontrollutvalget selv, utvalgets sekretariat eller kommunens revisor.
- Kontrollutvalget vil igangsette nødvendige **undersøkelser på eget initiativ** dersom det i planperioden oppstår behov på andre områder enn de som er nevnt i planen. Kommunestyret vil bli orientert om kontrollutvalgets prioriteringer gjennom egne forvaltningsrevisjonsrapporter, og/eller gjennom kontrollutvalgets årsrapport.

Prioriterte områder:

Nedenfor følger prioriterte områder innenfor ulike deler av organisasjonen (ikke prioritert rekkefølge):

Felles administrasjon, stab/støtte, HR organisasjonsutvikling (sektorovergripende)	
Sykefravær	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Høyt fravær har store økonomiske konsekvenser og kan få konsekvenser for kvaliteten på tjenestene. • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Gjennomgang av detaljert sykefraværstatistikk i kommunen.

	• Kommunens arbeid med langtidsfravær og oppfølging av sykmeldte. • Oppfølging av IA-avtalen • Evaluering av tiltak.
Finansforvaltning	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Betydelig økonomisk område for kommune (ca. 1 milliard kroner til forvaltning). • Svikt i styring og kontroll med forvaltningskapitalen kan få betydelige økonomiske konsekvenser. • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Etterlevelse av kommunens eget finansforvaltningsreglement. • Etterlevelse av kommunelovens regler om finansforvaltning, herunder forskrift om finansforvaltning i kommuner.
Målstyring	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Kommunen har etablert målstyring som en del av den helhetlige virksomhetsstyringen. At systemet for målstyring fungerer som forutsatt kan ha stor betydning for tjenesteproduksjonen mht. både effektivitet/produktivitet og kvalitet. • Måling av kvalitet på tjenester er vanskelig. Aktuelle tema/spørsmål: • I hvilken grad er det etablert målekriterier for kvalitet i tjenesteproduksjonen og hvordan måles rapportertes det på disse parameterne? • Måles de riktige tingene? • Hvordan er kvaliteten på rapportering av måloppnåelse? • Hvordan brukes resultatene til læring og forbedring?
Informasjons-sikkerhet	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Vesentlig område for kommunen, da bruk av IKT benyttes i større eller mindre grad innenfor alle tjenesteområder. • Svikt kan få store konsekvenser, både personlig for den som rammes (svikt i håndtering av personopplysninger) og for kommunens omdømme Aktuelle tema:

	• Etterlevelse av personopplysningsloven.
Etikk og korrupsjonsforebyggende arbeid	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Inntatt i formålsparagrafen i kommuneloven. • Stort fokus på temaet sentralt (for eksempel nedsatt eget etikkutvalg i Kommunenes Sentralforbund). • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Hvordan jobber kommunen med forankring av gode etiske holdninger hos ansatte og politikere? Fokus både på overordnet nivå (ordfører/rådmann) og på mellomledernivå i organisasjonen.
Sektor for oppvekst	
Skole	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Mobbing (etterlevelse av opplæringslovens § 9 A om retten til et godt psykososialt miljø – fokus på praktiseringen ute i skolene) • Sykefravær og fraværshåndtering. • Bruk av ufaglærte. • Måling av kvalitet. • SFO-ordningen (innhold og kvalitet)
Barnevern	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Har vært et bekymringsområde i flere år mht. kapasitet, fristoverskridelser, mediefokuserte enkeltsaker. • Store endringer i både organisering og ledelse på området siste årene. • Svikt kan få alvorlige konsekvenser for barn/unge. • Sårbare brukergrupper. • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Produktivitet/effektivitet i saksbehandlingen. • Saksforberedende arbeid i f.m. Fylkesnemnda. • Kommunikasjon og omdømme. • Oppfølging av tidligere tilsyn fra Fylkesmannen/helsetilsynet: I hvilken grad er praksis endret som følge av tilsynet?

	Kommentar: Barnevernet i Gjøvik kommune er under oppbygging. Evaluering av området kan være mest aktuelt i slutten av valgperioden.
Sektor for helse og omsorg	
Samhandlings-reformen	Hovedbegrunnelse for valg av området: - Betydelig reform med store konsekvenser for flere tjenesteområder i kommunen. - Kommunen har i flere år betalt for et betydelig antall «overliggerdøgn» på sykehuset pga. kapasitetsproblemer og overbelegg på korttidsplasser. - Stor politisk interesse. Aktuelle tema/spørsmål: - Hvordan sikrer Gjøvik kommune at tildeling av korttids- og langtidsplass ved sykehjem skjer på grunnlag av en vurdering av pasientens behov? (jf. gjennomført kartleggingsrapport 2016) - Måloppnåelse (i hvilken grad nås målene med reformen bl.a. målet om om forebygging) Kommentar: - Evt. kontroller må koordineres/samordnes med andre aktører som evaluerer ordningen.
Psykiatri- og rus (sektorovergripende)	Hovedbegrunnelse for valg av området: - Gjennomført omorganisering av tjenesten - Planlagt ny statlig reform 1/1-17. - Økende utfordringer i samfunnet. - Sårbare brukergrupper. - Politisk interesse. Aktuelle tema: - Oppfølging av vedtatte planer og politiske vedtak. - Måloppnåelse og rapportering. - Kvalitet på tjenestene. - Fokus på tilbudet til barn og unge.
Sektor for NAV (kommunal del NAV Gjøvik)	
Integrering av flyktninger	Hovedbegrunnelse for valg av området: - Ikke ubetydelig omfang i Gjøvik kommune. - Sårbare brukergrupper. - Politisk interesse.

	Aktuelle tema: • Organisering. • Måloppnåelse og rapportering.
Sosialtjenesten	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Ikke ubetydelig omfang i Gjøvik kommune. • Sårbare brukergrupper. • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Det er iverksatt tiltak for å redusere utbetalinger av økonomisk sosialhjelp (videreføres i 2016/2017). Evaluering av effektene av tiltakene. Fungerer de som forutsatt? • Hvordan fungerer mål- og resultatstyring på den kommunale delen av NAV/sosialhjelp? • Sosialtjenestens forvaltning av klientmidler.
Sektor for teknisk drift	
Byggesaks-avdelingen	Hovedbegrunnelse for valg av området: • En svært synlig avdeling med mye kontakt med publikum. • Oppfølging av tidligere vedtak i kontrollutvalget (KU-sak 13/2014). Aktuelle tema (jf. vedtak i KU-sak 13/2014): • Effektivitet/produktivitet (avdelingens saksbehandlingssystem og andre hjelpemidler, avdelingens systemer og rutiner, resultater fra Lean-prosjekt, saksbehandlingstider, responstid til publikum mv) • Måloppnåelse (i forhold til strategi- og tilsynsplanen) • Arbeidet med oppdatering av gamle reguleringsplaner
Sektor for samfunnsutvikling	
Næringsutvikling	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Næringsutvikling er et viktig satsingsområde for Gjøvik kommune. • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Måloppnåelse. • Hva kjennetegner kommuner som lykkes med næringsutvikling? Hva med Gjøvik kommune?

Det regionale samarbeidet	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Politisk interesse. Aktuelle tema: • Måloppnåelse. • Regionkontorets rolle, ansvar og myndighet i forhold til regionalt samarbeid.
----------------------------------	---

4. SELSKAPSKONTROLL

4.1 HVA ER SELSKAPSKONTROLL?

Selskapskontroll er en relativt ny oppgave for kontrollutvalget, som ble inntatt ved lov- og forskriftsendring i 2004.

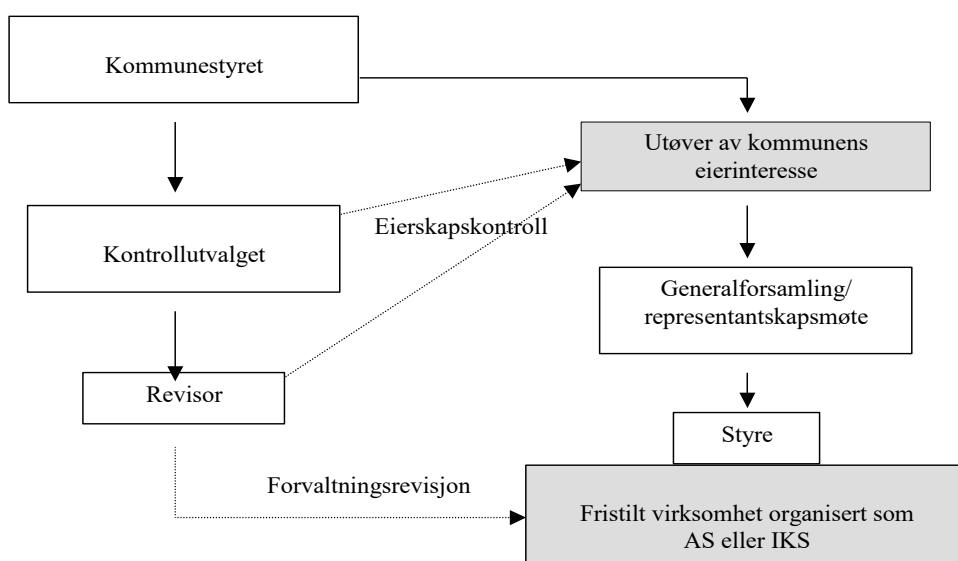
Kommuneloven § 77 nr 5 sier følgende:

”Kontrollutvalget skal påse at det føres kontroll med forvaltningen av kommunens eller fylkeskommunens interesser i selskaper m.m.”

Forskrift om kontrollutvalg § 14 beskriver selskapskontroll slik:

”Kontrollutvalget skal påse at det gjennomføres kontroll med forvaltningen av eierinteressene i de selskaper som er omfattet av slik kontroll, herunder å kontrollere om den som utøver kommunens eller fylkeskommunens eierinteresser i selskaper gjør dette i samsvar med kommunestyrets vedtak og forutsetninger (eierskapskontroll).”

Ovenstående beskriver selskapskontrollens obligatoriske del. Selskapskontrollen kan også omfatte forvaltningsrevisjon (frivillig). Oppgavene kan illustreres slik:

Bestemmelsene om selskapskontroll må ses i sammenheng med kontrollutvalgets rett til å kreve de opplysninger som finnes påkrevd for deres kontroll, så vel fra selskapets daglige leder som fra styret og den valgte revisor for selskapet, jf. kommuneloven § 80. Disse bestemmelsene er gitt med tanke på interkommunale selskaper og aksjeselskaper.

4.2 PLAN FOR SELSKAPSKONTROLL - PRIORITERINGER

Generelt:

- Kontrollutvalget har som mål å ha god kunnskap om kommunens eierskap i andre selskaper og kommunens eierskapspolitikk. Utvalget vil derfor legge opp til periodiske **samtaler med både kommunens** ledelse (vedr. eierstyring) **og med ledelsen i selskaper** der kommunen har betydelige eierinteresser.
- Igangsetting av undersøkelse gjøres normalt etter en forutgående **forundersøkelse**. Formålet med en forundersøkelse er å avklare nytteverdien av en eventuell grundigere undersøkelse. Forundersøkelser/kartlegginger kan gjøres av kontrollutvalget selv, utvalgets sekretariat eller kommunens revisor.
- Kontrollutvalget vil igangsette nødvendige **undersøkelser på eget initiativ** dersom det i planperioden oppstår behov på andre områder enn de som er nevnt i planen. Kommunestyret vil bli orientert om kontrollutvalgets prioriteringer gjennom egne forvaltningsrevisjonsrapporter, og/eller gjennom kontrollutvalgets årsrapport.
- Ved kontroll av selskaper som kommunen eier sammen med andre kommuner vil kontrollutvalget søke å **koordinere/samordne** sine kontroller med kontrollutvalgene i de øvrige eier-/deltakerkommunene.

Prioriterte områder/selskaper:

Nedenfor følger prioriterte områder (ikke prioritert rekkefølge):

Område/selskap	
Eierstyring	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Obligatorisk del av lovbestemt selskapskontroll (eierskapskontroll) • Generelle utfordringer/risiko knyttet til styring av fristilte selskaper • Politisk interesse Aktuelle tema/problemstillinger: • Evaluering av etterlevelse av kommunens vedtatte eierskapspolitikk
GLT-avfall IKS	Hovedbegrunnelse for valg av selskapet/temaet: • Viktig kommunalt selskap (driver lovpålagte

	oppgaver på vegne av kommunen) • Store endringer i rammevilkårene for selskapet de senere årene. • Kommunene har ubegrenset økonomisk ansvar. • Politisk interesse Aktuelle fokusområder: • Selskapets håndtering av økonomisk risiko. • Eierstyring. • Etterlevelse av selvkostbestemmelsene.
Industribygg AS	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Betydelig selskap som er 100 % eid av Gjøvik kommune. Selskapet forvalter store verdier • Politisk interesse Aktuelle tema/problemstillinger: • Rollen som utleier, evaluering av kundetilfredshet • Hvordan utøver kommunen sin eierrolle? • Er kommunikasjon og rapportering mellom eier og selskap tilfredsstillende? • Eiendomsforvaltning, herunder planlegging, organisering og nivå på vedlikehold.
Krisesenteret i Gjøvik IKS	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Betjener sårbare brukergrupper. Aktuelle fokusområder: • Organisering og ledelse. • Kvalitet på tilbudet. • Styring og rapportering. Kommentar: • Krisesenteret i Gjøvik eies/drives av de fem kommunene i Gjøvikregionen i felleskap. Før igangsetting av eventuell kontroll med selskapet vil det bli søkt samarbeid med kontrollutvalgene i de øvrige deltakerkommunene.
Annet	
Gjøvik Boligstiftelse	Hovedbegrunnelse for valg av området: • Stor betydning for kommunen. • Selskapet forvalter store verdier. • Politisk interesse

	Aktuelle fokusområder: • Organisering. • Eiendomsforvaltning. • Økonomi. • Styring og rapportering. Kommentar: • Stiftelser er selveiende og faller ikke inn under kontrollutvalgets lovpålagte oppgave med selskapskontroll eller forvaltningsrevisjon. Stiftelser er underlagt tilsyn fra Stiftelsestilsynet. Kontrollutvalgets ønsker likevel å se nærmere på muligheten til å gjennomføre frivillig kontroll med stiftelsen. En frivillig kontroll med stiftelsens forvaltning og drift er avhengig av aksept fra stiftelsens styre. Stiftelsestilsynet oppgaver begrenser seg til å føre tilsyn og kontroll med at forvaltningen av stiftelsen skjer i samsvar med stiftelsens vedtekter og at stiftelsesloven overholdes.
--	---

Gjøvik, 13. oktober 2016.

Roar Løken Lunder
leder av kontrollutvalget

Gjøvik kommune**TEMA: KORRUPSJON I KOMMUNAL SEKTOR**

Sluttbehandles i:	Kontrollutvalget		
Behandling	Møtedato	Saksbehandler	Unntatt off.
Kontrollutvalget	09.05.2018	Kjetil Solbrækken	Nei

Saksdokumenter:

1. Kommuneansatt dømt til 6 og 3,5 års fengsel for grov korrupsjon (artikkel vg.no, mars 2018) Vedlegg 1
2. Korrupsjonsdommer i Norge 2003-2016 (utgitt av Transparency International Norge, 2017) Vedlegg 2 (utvalgte dommer)

FORSLAG TIL VEDTAK:

Presentasjon av utvalgte korrupsjonssaker i kommuner og kommunale selskaper tas til orientering.

SAKSOPPLYSNINGER:

Saken er en oppfølging av vedtak i kontrollutvalgets møte den 24.08.2017 i f.m. gjennomgang av tema fra Kontrollutvalgskonferansen 2017. Kontrollutvalget fattet slikt vedtak i saken (sak 51/2017):

1. *Presentasjon av hovedpunktene på Kontrollutvalgskonferansen 2017 tas til orientering.*
2. *Følgende tema fra konferansen noteres til senere oppfølging/drøfting i f.m. forvaltningsrevisjon:*
 - **Varsling og ytringsfrihet**
 - **Korrupsjon** (risikovurderinger, arbeidet med etikk og korrupsjonsforbygging)

Denne saken er en oppfølging av temaet «Korrupsjon» med fokus på konkrete korrupsjonssaker.

Hensikten med saken er bevisstgjøring mht. risikoen for korrupsjon og å bli kjent med risikoområder gjennom konkrete saker i andre kommuner.

SAMARBEIDET: De to tidligere saksbehandlerne Mette Cranner og Naeem Akbar samarbeidet om korrupsjonen, ifølge den ferske dommen.

Foto: Petter Løken/Akershus Amtstidend

Kommuneansatte dømt til 6 og 3 1/2 års fengsel for grov korrupsjon

- [Christina Quist](#)
- [Tore Kristiansen \(foto\)](#)

Publisert: 21.03.18 10:08 Oppdatert: 21.03.18 11:09

DRAMMEN TINGRETT (VG) Tidligere byggesaksbehandler i Drammen kommune, Mette Cranner, er dømt til seks års fengsel for grov korrupsjon. Hennes medhjelper Naeem Akbar er dømt til tre år og seks måneders fengsel.

– Det er ikke tvil om at hun hadde et økonomisk motiv for å ta imot betaling, og retten finner det klart at betaling skjedde i kraft av saksbehandlerstillingen, sa

tingrettsdommer Lars Edvard Landsverk under domsavsigelsen mot de to tidligere byggesaksbehandlerne.

Mette Cranner er dømt til seks års fengsel for å ha mottatt nær 1,2 millioner kroner i bestikkelser fra utbyggere i kommunen. Hennes medhjelper Naeem Akbar, også saksbehandler, mottok ifølge dommen 115.000 kroner. Han er dømt til fengsel i tre år og seks måneder.

De to domfelte forholdt seg rolig da dommen mot dem ble lest opp. Cranner anket dommen på stedet, mens Akbar meddelte at han ønsket å ta betenkningstid.

Tingrettsdommeren omtaler korrupsjonshandlingene som «omfattende og graverende». Retten fant ikke formildende omstendigheter i saken.

NÅDELØS: Tingrettsdommer Lars Edvard Landsverk leste opp den knusende dommen mot de to tidligere saksbehandlerne.

– Det er ikke tvil om at Akbar henviste kunder til Cranner, og at han var godt kjent med det hun skulle gjøre. Cranners handlinger har berørt svært mange personer, og har foregått systematisk over tid, fortsetter dommeren.

Mener det er arkitektbetaling

Dommen er strengere enn statsadvokat Anne Kristine Stoltz Wennerstens påstand, som lød på fire års fengsel for Cranner og to års fengsel for Akbar.

– Vi er tilfreds med at domstolen her baner vei for strengere straffer i slike saker, og det vil vi ta med oss videre, sier statsadvokaten til VG.

Korrupsjonssaken i Drammen kommune startet da kommunen høsten 2015 fikk tips om at det foregikk mulig korrupsjon i byggesaksavdelingen. Tipset ble videreformidlet til politiet, og det ble innledet etterforskning mot Mette Cranner og Naeem Akhbar.

Mette Cranner er nå dømt for 30 tilfeller av grov korrupsjon og 19 tilfeller av dokumentforfalskning gjennom sin jobb på byggesaksavdelingen i Drammen kommune.

Retten mener at Cranner fordelte saker til seg selv uten at det gikk via ledelsen, og at hun skjulte enkelte saker under gamle saksnummer slik at de gikk under radaren.

I flere av byggesakene er det gitt tillatelser som er stikk i strid med kommunens rammer, naboklager var unndratt saksbehandling og det har vært omfattende misbruk av elektronisk ledergodkjenning.

ANKER: Forsvarer Lars Christian Sunde og hans klient er uenige i skyldsspørsmålet, og anket dommen på stedet.

Foto: TORE KRISTIANSEN/VG

Cranner hadde i tillegg til jobben som saksbehandler, et arkitektfirma. Cranner har erkjent å ha tatt imot penger, men da som arkitekt. Hun har avvist at hun har mottatt penger og bestikkelser i kraft av sin rolle som saksbehandler. Det fester ikke retten lit til.

– Det er vanskelig å forene Cranners forklaring med det som kommer frem i kommunikasjonskontrollen av henne. Det er ikke i tvil at hun uttaler seg som saksbehandler, og ikke som arkitekt, sier Landsverk.

Hanket inn kundene

De 19 postene om dokumentforfalskning dreier som om at Cranner skal ha forfalsket signaturer og oppført en håndverker som ansvarlig søker på byggesakene uten at håndverkeren visste om det.

– Vi anker dommen fordi vi er uenig i skyldsspørsmålet, utover det har jeg ingen kommentarer, sier hennes forsvarer Lars Christian Sunde til VG.

Hennes medhjelper, Naeem Akbar, var tiltalt for 16 tilfeller av korrupsjon, men ble dømt for 15. Han er tillagt en rolle som «markedsfører av tjenesten», som formidlet kontakt med utbyggere og la til rette for avtalene.

– Akbar har vært en viktig brikke i korrupsjonshandlingene. Han har gjennom sitt nettverk vært sentral for at handlingene i det hele tatt ble gjennomført, heter det i dommen.

Ni domfellelser i saken

Saken dreier seg om 30 ulike adresser i Drammen kommune, hvor det står 28 utbyggere bak. Alle utbyggerne er siktet, tiltalt eller domfelt for grov korrupsjon.

MOTTOK PENGER I HEISEN: I denne heisen mottok Mette Cranner den 14. januar 2016 en konvolutt med 25.000 kroner i kontanter fra utbygger Ahsen Gilani. Gilani ble i desember dømt til et år og ni måneders fengsel for grov korrupsjon.

Ni av sakene har vært ført for retten, og alle har endt i domfellelse. Foruten et ektepar som erkjente å ha betalt penger til Cranner, har de andre utbyggerne anket dommene.

De domfelte har fått mellom fem måneder og ett år og ni måneders fengsel.

Ble telefonavlyttet

Under politiets etterforskning ble blant annet kvinnens telefon avlyttet. I telefonsamtaler på vei til politiet og avhør, hvor hun ble pågrepet, ber hun en søster fjerne bevis. Hun innrømmer at hun har drevet korrupsjon.

– Kommunikasjonskontrollen viser manglende sammenheng mellom hva Cranner har sagt i retten og hva hun faktisk sa i telefonsamtalene, sier dommer Landsverk.

I en annen samtale, denne gang med den medtiltalte, ber hun ham fjerne dokumenter på jobb-pc-en hennes. Hun har også i en telefonsamtale med en av utbyggerne, instruert ham i å unnlate å fortelle at utbyggerne har betalt penger til henne.

Under følger en oversikt over dommer som er avsagt i forbindelse med korrupsjonssaken i Drammen.

Desember 2017

Dømt til fengsel i ett år og ni måneder

Ahsen Gilani (53) ble dømt til ett år og ni måneders fengsel for å ha betalt totalt 200.000 til Mette Cranner for hjelp i totalt fem byggesaker. Avtalene innebar at mannen skulle betale totalt 250.000 kroner til Cranner for alle prosjektene. Det ble imidlertid kun betalt 200.000 da Cranner ble pågrepet for grov korrupsjon. Dette er en av de mest omfattende sakene i korrupsjonssaken. Dommen er anket.

November 2017

25.000 kroner for ny dobbelgarasje

Et ektepar i 40-årene tilstod at de hadde betalt 25.000 kroner til Mette Cranner for at hun skulle tegne, søke og godkjenne deres søknad om påbygg, ny dobbelgarasje og bruksendring av tidligere carport til utleiebolig. De fikk kontakt med Cranner via Naeem Akhbar i Drammen kommune. De ble begge dømt til fengsel i seks måneder, hvor tre måneder ble gjort betinget.

September 2017

93.500 kroner for ny enebolig på tomt

Mannen i slutten av 40-årene inngikk i 2015 avtale med Cranner om at 'utvikling av bolig' på eiendommen hans hvor det allerede var oppført en enebolig. Domfelte ønsket fradeling av tomt med ny enebolig.

På 38 minutter behandlet Cranner søknaden, og signerte den i byggesjefens navn. Mannen betalte henne totalt 93.500 kroner for arbeidet. Han ble dømt til åtte måneders fengsel. Dommen er anket.

September 2017

40.000 kroner for ombygging av kjeller

I Drammen tingrett ble en mann i 20-årene dømt til seks måneders fengsel etter å ha betalt 40.000 til Mette Cranner for godkjenning til ombygging av kjeller til en leilighet. Mannen hadde allerede fått beskjed av en annen arkitekt at det var lite trolig at han ville få godkjent nok en boenhet på eiendommen. Domfelte fikk da kontakt med Cranner via Naeem Akhbar.

Forsvarer mente at mannen kun var et offer for to korruperte kommunale saksbehandlere, men retten mente at han forstod at han fikk godkjent noe som han ikke ville fått på ordinær måte. Dommen er anket.

Juni 2017

25.000 for toromsleiligheter og fireromsleilighet

En mann i begynnelsen av 30-årene ble dømt etter at han betalte 25.000 til Mette Cranner for å få godkjent ombygging av et uinnredet loft til en fireromsleilighet, samt etablering av to toromsleiligheter i sin kjeller.

Mannen hadde allerede fått avslag på tiltaket da han kom i kontakt med Cranner. Drammen tingrett mener mannen burde ha forstått at han betalte en kommunal saksbehandler penger for å få godkjent byggesøknaden, og dømte han til fem måneders fengsel. Dommen er anket.

Juni 2017

10.000 kroner for godkjenning av allerede avslått ombygging

En mann i 20-årene betalte 10.000 til Mette Cranner for å få godkjent en ombygging som allerede var avslått av kommunen. Cranner godkjente ombyggingen av boligen på tross av at det ikke var i tråd med gjeldende lovgivning. Hun ønsket ifølge dommen først 30.000 kroner for oppdraget, men mannen fikk forhandlet det ned til 10.000 kroner. Pengene ble betalt kontant.

Mannen ble dømt til fem måneders fengsel. Dommen er anket.

April 2017

65.000 kroner for ulovlig hus

En mann i slutten av 40-årene ble dømt etter at han betalte tilsammen 65.000 kroner til Mette Cranner i 2013 og 2014.

Ifølge dommen ble han av den medtiltalte Naeem Akhbar anbefalt å kontakte Cranner da han ønsket å bygge en enebolig i Drammen. Cranner både tegnet skissene til huset og var saksbehandler for byggesøknaden. På grunn av dette fikk han en raskere saksbehandling og et hus som ikke oppfylte kommunens byggregler.

Retten var delt i skyldsspørsmålet, men flertallet dømte mannen til seks måneders fengsel. Dommen er anket.

August 2016

Fengsel for å ha forsøkt å fjerne korrupsjonsbevis

En nærstående til Mette Cranner ble i august dømt til fengsel i 90 dager for å ha fjernet bevis i korrupsjonssaken. Da Cranner var på vei inn i avhør, ringte hun familiemedlemmet og ba henne om å fjerne bevis. Samtalen ble avlyttet av politiet. Familiemedlemmet samlet dokumenter og penger fra Cranners hjem i søppelsekker og la det i sin bil. Hun ble da pågrepet av politiet.

UTVALGTE

Korrupsjonsdommer i Norge 2003–2016

Forord

Formålet med denne samlingen av korrupsjonsdommer er å bidra til å gi et bedre bilde av hva korrupsjon er.

Nye bestemmelser om korrupsjon ble innført i straffeloven i 2003. I straffelovens § 387 er korrupsjon definert som det «å kreve, motta eller akseptere, gi eller tilby noen en utilbørlig fordel i anledning stilling, verv eller oppdrag».

Uttrykket «utilbørlig fordel» er vagt, og hvilke handlinger som omfattes av korrupsjonsbegrepet beror på en skjønnsmessig vurdering. Korrupsjonsdommene er derfor viktige for å belyse hva som er relevante momenter i vurderingen av hva som utgjør en «utilbørlig fordel» og dermed korrupsjon i straffelovens forstand.

Transparency International Norge håper denne domssamlingen kan bidra til å belyse hvor grensene for rett og galt på korrupsjonsområdet går. Foruten det rettslige kan denne domssamlingen kanskje også bidra til å belyse andre sider av fenomenet korrupsjon. Hvor forekommer det korrupsjon? Hvordan blir korrupsjonshandlinger gjennomført? Hva er årsakene til korrupsjon? Hva gjør at noen er villige til å begå korrupsjon? Domssamlingen kan også brukes som underlag for virksomhetens interne bevisstgjøringsarbeid, f.eks. som cases i forbindelse med kurs og trening.

Dommene viser at korrupsjon forekommer både i privat og offentlig sektor, og ofte i møtet mellom de to. Motivasjonen for å begå korrupsjon kan være ulik fra sak til sak – det kan være et ønske om å oppnå en personlig økonomisk vinning som ligger bak handlingen, men det kan også være et ønske om at selskapet en jobber i får et verdifullt oppdrag. Det er Transparency International Norges inntrykk at mange er villige til å risikere svært mye, både når det gjelder straff og omdømmetap, for relativt lite.

Denne samlingen viser også hvordan korrupsjonssaker blir behandlet i domstolsapparatet. Hvor kritikkverdig et korrupsjonstilfelle er, og straffutmålingen i den enkelte sak, beror på en rekke omstendigheter. I mange av sakene fremhever imidlertid domstolene de samfunnsskadelige aspektene ved korrupsjon, og at oppdagelsesrisikoen ofte er liten. Derfor reageres det også generelt sett strengt mot korrupsjon.

På tross av at det er grunn til å tro at mørketallene for korrupsjon er høye, er det positivt at mange av de selskapene hvor det er blitt avdekket korrupsjon har gjort omfattende tiltak for å forhindre at korrupsjon skal skje igjen. Eksempler på dette er revisjon, tydeliggjøring og detaljering av selskapenes etiske regelverk, innføring av etikkombud og etablering av varslingsordninger.

– Om domssamlingen

Denne kronologiske samlingen av rettskraftige korrupsjonsdommer fra 2003 og frem til i dag gjelder korrupsjonsbestemmelsene i straffelovens § 276a, § 276b og § 276c. Fra første oktober 2015 har bestemmelsene fått ny plassering, og finnes i straffelovens §§ 387, 388, 389. Det er tatt utgangspunkt i dommene, og domstolenes vurderinger er ofte gjengitt. Samlingen inneholder også vedtatte forelegg for korrupsjon utstedt av Økokrim. Der dommene ikke er rettskraftige, fremgår dette tydelig av sammendraget.

For handlinger begått før 2003 og ikrafttredelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene, ble eldre korrupsjonslovgivning og utroskapsbestemmelsene i straffeloven anvendt på korrupsjonshandlinger. Ettersom et av hovedformålene med denne domssamlingen er å belyse hvor grensene for det «utilbørlige» etter straffeloven § 276a/387 går, samt behovet for å begrense omfanget av denne domssamlingen, gis det her ingen nærmere omtale av eldre korrupsjonssaker.

For å gi et helhetlig bilde av de korrupsjonssakene som har blitt avdekket og pådømt i Norge inneholder imidlertid domssamlingen avslutningsvis en oversikt over eldre korrupsjonssaker. I de tilfellene Lovdata har publisert disse eldre sakene i sin database, er det lagt inn referanser til den enkelte sak slik at de enkelt kan finnes og leses om ønskelig.

TI Norge oppdaterer samlingen årlig, slik at dette fra år til år blir en samling av rettskraftige korrupsjonsdommer i Norge.

Jurist Linn Helmich Pedersen har nedlagt et stort arbeid ved å skrive sammendrag av alle dommene. Hun fortjener stor takk. Takk går også til informasjonsforvalter Mari Elton ved Lovdata, spesialletterforsker Gunnar Fjæra ved Økokrim og journalist Siri Gedde-Dahl som har bidratt til å skaffe grunnlaget for domssamlingen.

– Forklaring av noen rettslige begreper i domssamlingen:

- Aktiv korrupsjon: den som gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel.
- Passiv korrupsjon: den som krever, mottar eller aksepterer en utilbørlig fordel.
- Forelegg: bot utstedt av Økokrim mot en person eller et selskap for en påstått straffbar handling. Dersom forelegget vedtas er saken rettskraftig avgjort på lik linje med en dom, og dersom forelegget nektes vedtatt, vil saken bringes videre til domstolene for pådømmelse.
- Allmennpreventive hensyn: Et rettslig hensyn som anvendes som argument ved straffutmålingen dersom det anses som særlig nødvendig å avskrekke folk fra å begå en lignende straffbar handling.

– Referanser

Dommenes referanse viser til hvor og når dommene er publisert, og kan brukes for å finne de aktuelle dommene i blant annet Lovdatas database.

Guro Slettemark
generalsekretær

Hans Petter Graver
styreleder

Innholdsfortegnelse

Statoil-Horton-saken	4	Ruter-saken	42
Onninen-saken	5	Statoil konsulent-saken	43
SINTEF-saken	6	Trafikkuhell-saken	45
Agder Energi-saken	8	Bankansatt-saken	46
Undervisningsbygg-saken	9	Byggesøknads-saken	47
Au pair-saken	10	Elektroinstallasjons-saken	48
Fesil-saken	11	Norsk Gjenvinning-saken	49
Falske helseerklæringer-saken	12	NAV-saken	50
Ligningsfunksjonær-saken	13	Rederi-saken	52
Statoil-Melkøya-saken	14	Undervisningstjeneste-saken	53
Rus- og psykiatrienhet-saken	15	Felleskjøpet-saken	54
M.I. Swaco-saken	16	Hammerfest-saken	55
Ullevål-saken	17	Valutahandel-saken	56
Screen Communications-saken	19	Anleggsmaskin-saken	58
Siemens-saken	21	Unibuss-saken	59
Vannverk-saken	22	Yara-saken	63
Byggeprosjekt i Kongsberg-saken	24	Oversikt over korrupsjonssaker pådømt etter gamle korrupsjonsbestemmelser i straffeloven	65
Polititjenestemann-saken	25		
Plan- og bygningsetat-saken	26		
DnB Nor-saken	27		
Bærum kommune-saken	28		
Veiprosjekt i Lister-saken	29		
Arbeidsklær fra Kina-saken	30		
Store Norske-saken	31		
Nor Lines-saken	32		
Namsmann-saken	34		
Prosjektleder i Undervisningsbygg-saken	35		
Mesta-saken	36		
Rådmann-saken	38		
Norconsult-saken	39		

Undervisningsbygg-saken

–Borgarting lagmannsrett april 2008.

På bakgrunn av at tidligere eiendomssjef (A) i Undervisningsbygg i Oslo kommune utstedte to bankremitter til sin kone på til sammen 19 millioner kroner, ble det utløst hvitvaskingsmelding til Økokrim og etterforskning og gransking i Undervisningsbygg ble innledet. Det ble avdekket at A hadde tappet både Undervisningsbygg og Neas, hvor A var tidligere leder for teknisk avdeling, for nesten 100 millioner kroner. A hadde også mottatt rundt 6,5 millioner kroner i utilbørlige fordeler fra ulike firmaer som fikk tildelt oppdrag for Undervisningsbygg.

– Ga betydelige verdier for å sikre oppdrag

Det var hovedsakelig to medeiere (F og D) i et snekkerfirma og to eiere (C og B) av en elektrobedrift som betalte A de betydelige verdiene i smøring for å sikre at firmaene skulle motta oppdrag for Undervisningsbygg. Etter en anbuds-runde i 2003 ble disse firmaene tildelt omfattende rammeavtaler for snekkerarbeid og elektrisk arbeid på skoler i kommunen.

Lagmannsretten uttalte at eierne av oppdragsfirmaene bevisst benyttet As initiativ og at de gjennom sin aktivitet og medvirkning hadde optrådt på en måte som ga deres selskaper fordeler og medvirket til at andre aktører urettmessig kunne ha blitt foretrekket.

– Krav om likebehandling ved offentlige anskaffelser

Retten fant det hevet over enhver tvil at A på irregulær måte hadde sørget for at disse firmaene skulle bli tildelt rammeavtaler. A hadde tatt kontakt med firmaene under hånden og oppfordret innehaverne, som han kjente fra før, til å legge inn anbud når konkurransen ble utlyst, samt å tilby en rabattordning som ville gi et konkurransemessig fortrinn. Dette gjorde A uten at andre tilbydere ble tipset om samme mulighet, hvilket i seg selv var i strid med det grunnleggende krav til likebehandling som gjelder ved offentlige anskaffelser.

A ble domfelt for passiv grov korrupsjon i tingretten. D, F, C og B ble ved tilståelsessaker og i tingretten og lagmannsretten blant annet domfelt for aktiv grov korrupsjon og idømt fengsel i mellom ett og tre år.

– Grov utroskap

Det ble også begått grov utroskap overfor Neas og Undervisningsbygg. En tidligere kollega (E) av A utstedte gjennom sitt enkeltmannsforetak innenfor byggebransjen fiktive

fakturaer til Undervisningsbygg og Neas for utført arbeid. Disse fiktive fakturaene ble så attestert av A, og pengene ble deretter utbetalt. I Undervisningsbygg hadde dette til dels foregått ved at A, ved attestasjonen, også forfalsket underskriften til en av de øvrige ansatte. Det utbetalte, eller deler av det, ble så overført av E til As private bankkonto.

E ble for dette domfelt for grov utroskap, og i tillegg til en rekke andre lovovertridelser av blant annet regnskapsloven, merverdiavgiftsloven og likningsloven ble E i lagmannsretten idømt fengsel i tre år og seks måneder.

– Straffutmålingen for A

A hadde i sin stilling vide fullmakter, og begikk økonomisk kriminalitet for omkring 106 millioner kroner. I straffutmålingen for A uttalte lagmannsretten at «det dreier seg om grove handlinger hvor A har utnyttet sin posisjon og tillit». Som initiativtaker har As rolle «vært sentral og drivende for den kriminelle aktivitet». Det dreide seg om betydelige beløp «hvor de mekanismer som skal sikre sunne økonomiske prosesser blir sterkt forstyrret», og A hadde «tilsidesatt samfunnets oppsatte normer til fordel for egen vinning».

For grov utroskap, grov korrupsjon og dokumentfalsk ble A dømt til fengsel i syv år. Han ble også fradømt retten til å drive selvstendig næringsvirksomhet, og vinningen på 112 143 280 kroner ble inndratt. A ble også solidarisk ansvarlig med E til å erstatte det tap Oslo kommune var påført.

–Ref.: TOSLO-2007-79160, LB-2007-177805. Anken til Høyesterett nektet fremmet og lagmannsrettens dom er dermed rettskraftig.

Rus- og psykiatrienhet-saken

- Hålogaland lagmannsrett september 2009.

Saken gjaldt hovedsakelig økonomisk utroskap. Husleien til tidligere enhetsleder (A) for Rus- og Psykiatrienheten i Tromsø kommune på til sammen 65 000 kroner ble urettmessig betalt av kommunen. A ble imidlertid også domfelt for ett tilfelle av simpel passiv korrupsjon.

- Urettmessig betaling

A hadde utarbeidet en studieplan for en Høyskole i faget «rus og psykisk helse», og høyskolen betalte Tromsø kommune 10 000 kroner for arbeidet utført av A. A forsøkte å få utbetalt dette fra Tromsø kommune, men kommunen etterkom ikke As anmodning. A forsøkte da senere å få en forening til å betale for utarbeidelsen av studieplanen, noe som ikke vedkom foreningens drift. Foreningen betalte likevel A for utarbeidelsen av studieplanen og dekket også verdien av ødelagte møbler som tilhørte A. Til sammen mottok A ved dette 25 000 kroner fra foreningen.

Dette ble av tingretten ansett om en «utilbørlig fordel i anledning» As stilling som enhetsleder, blant annet fordi A hadde fullmakt til å utbetale driftsstøtte til foreningen, og faktisk utbetalte slik støtte, og fordi A holdt betalingen skjult for sin arbeidsgiver Tromsø kommune.

- Straffutmålingen

A ble i lagmannsretten dømt for grov utroskap og simpel korrupsjon samt overtredelse av likningsloven og idømt fengsel i 90 dager, hvor 45 dager ble gjort betinget.

Den ansvarlige i foreningen (B) som hadde betalt A ble i tingretten frifunnet for korrupsjon fordi han kun hadde handlet uaktsomt, og ikke forsettelig, som er skyldkravet etter korrupsjonsbestemmelsen.

-Ref.: TNHER-2008-1143, LH-2009-17064, rettskraftig for As vedkommende. TNHER-2009-70443, rettskraftig for Bs vedkommende.

Vannverk-saken

– Eidsivating lagmannsrett mai 2010.

På bakgrunn av avsløringer i Aftenposten ble en av norgeshistoriens største korrupsjonssaker avdekket. Det hadde foregått omfattende økonomiske misligheter i de to interkommunale selskapene Nedre Romerike Vannverk AS og AS Sentralrenseanlegget RA-2. Tidligere administrerende direktør (A) for selskapene hadde sammen med sin sønn (B) og to ledere (C og D) av forretningsforbindelser til selskapene, samt entreprenørfirmaet Peab AS, over en årrekke tappet vannverket og renseanlegget for betydelige verdier. Med utbyttet av de straffbare handlingene bygget A blant annet opp et privat jaktparadis bestående av ni farmer i Sør-Afrika.

As omfattende korrupsjons- og utroskapshandlinger overfor selskapene han ledet beløp seg til verdier på til sammen 70 millioner kroner, og skjedde på en rekke måter og ved en rekke anledninger.

– Overfakturering av vannverket og renseanlegget

Blant annet hadde A sammen med C, daglig leder for en leverandør av tjenester til vannverket og renseanlegget, inngått en avtale om drift av en lagringsplass for slam. Vannverket og renseanlegget ble ved dette betydelig overfakturert og bevisst tappet for til sammen ti millioner kroner fra 1998 til 2005. De overfakturerte beløpene ble så overført videre til et selskap eid av As sønn (B) som ble fordekt som vederlag for maskinleie. For dette ble både A, B og C dømt for grov utroskap og medvirkning til grov utroskap samt aktiv og passiv grov korrupsjon.

– Betaling av As private utgifter

D, daglig leder av et selskap med forretningsforbindelser til vannverket og renseanlegget, ble også domfelt for medvirkning til grov utroskap og grov korrupsjon ved at han gjennom sitt selskap også hadde betalt betydelige verdier til selskapet B var eier av. Lagmannsretten fant at dette utgjorde en utilbørlig fordel for A og B, som også ble fordekt som vederlag for leie av maskiner. D medvirket også til at hans selskap betalte regninger for Bs private utgifter av det beløpet vannverket hadde til gode hos selskapet.

– Betydelige innkjøp på vannverket og renseanleggets regning

A kjøpte også en rekke ting, blant annet båter, traktorer og biler for vannverket og renseanleggets regning uten at disse ble stilt til selskapenes disposisjon. I stedet tilegnet A seg disse tingene til eget, privat bruk. A lot også selskapene

betale for andre kostnader knyttet til A privat, som oppussing av bolig og innkjøp av en knivsamling. Med dette gjorde A, ved en rekke anledninger med medvirkning fra B, C og D, seg skyldig i flere tilfeller av grov utroskap overfor selskapene han ledet.

A gikk også til anskaffelse av en borerigg med diverse utstyr til en verdi av 5,5 millioner kroner for vannverket og renseanleggets regning, hvor hensikten i realiteten var å tilgodese sønnen ved at han skulle kunne utvikle egen kompetanse og næringsvirksomhet for vannverkets regning. Rigger og det tilhørende utstyret ble senere overført til sønnens firma for en million kroner. A lot også selskapene gå til innkjøp av overprisede varer fra et Sør Afrikansk selskap som A var eneste aksjonær i.

– Peab AS

Peab AS, som leverte tjenester til vannverket og renseanlegget, ble i lagmannsretten funnet skyldig i å ha fakturert vannverket for ikke utført arbeid. Betalingene knyttet til de fiktive fakturaene ble så overført til selskapet i Sør-Afrika som A var eneste aksjonær i. Peab AS ble for dette dømt for grov utroskap, og dømt til foretaksstraff med en bot på tre millioner kroner.

– Straffutmålingen

A fikk i lagmannsretten en straff på fengsel i syv år og seks måneder for de omfattende korrupsjons- og utroskaphandlingene, samt ett tilfelle av forsikringsbedrageri. Han ble også dømt til å tåle inndragning av de faste eiendommene i Sør-Afrika som han hadde ervervet med utbyttet av de straffbare handlingene.

B ble domfelt for grov korrupsjon og medvirkning til en rekke av farens grove utroskapshandlinger og ble idømt fengsel i fire år. I denne sammenheng uttaler lagmannsretten at B «har spilt en viktig rolle både ved gjennomføringen av farens utroskapshandlinger og som medvirker i forbindelse med de korruperte ytelsene».

C og D ble domfelt for grov korrupsjon og medvirkning til As utroskapshandlinger og dømt til henholdsvis to år og ti måneder, og ti måneders fengsel.

I forbindelse med utmålingen av foretaksstraffen til Peab AS med en bot på tre millioner kroner viste lagmannsretten til Ullevål-saken. Peab vedtok der et forelegg utstedt av Økokrim på fem millioner kroner. At Peab også tidligere hadde blitt domfelt for korrupsjon, viste at «man hadde med en usunn bedriftskultur å gjøre», og dette ble ansett som straffeskjerpene.

-Ref.: TNERO-2007-32162, LE-2008-46619, rettskraftig.

Plan og bygningsetat-saken

– Borgarting lagmannsrett juni 2010.

På bakgrunn av PriceWaterhouseCoopers gransking av mulig korrupsjon i plan- og bygningsetaten i Oslo kommune, ble det avdekket at en tidligere saksbehandler i etaten (A) som behandlet en rekke saker for foretakene til de øvrige tiltalte i saken, en arkitekt (D) og to brødre (B og C), hadde mottatt vederlag på 12 000 kroner av D og fått ettergitt gjeld ved kjøp av en bil for 150 000 kroner fra B og C. For dette ble alle de tiltalte i saken dømt for korrupsjon.

– Utilbørlige fordeler?

I vurderingen av om det å motta og ettergi gjelden på 150 000 kroner ved kjøpet av bilen kunne anses som en «utilbørlig fordel» la lagmannsretten vekt på den store økonomiske verdien og det at fordelen ble krevd av og ytt til offentlig tjenestemann. At ettergivelsen av gjelden ble gitt av B og C som vederlag for As tjenester, at dette ble holdt skjult for As arbeidsgiver og fordi A ved å motta vederlag for sin hjelp overtrådte regler i Personalreglementet for Oslo kommune og kommunens etiske normer var også sentralt. Det ble videre vektlagt at A hadde utarbeidet en liste med oversikt over det saksbehandlingsarbeidet han hadde utført for B og C og prisen for dette. Overtrødelserne var grove fordi fordelen ble krevd av og ytt overfor offentlig tjenestemann og fordi det dreide seg om «en betydelig økonomisk fordel».

Det ble hevdet at de 12 000 kronene som D betalte A for den hjelp A hadde gitt D i forbindelse med byggesaker var tilbakebetaling av et lån A tidligere hadde ytt D. D hadde imidlertid ved hver betaling gjorde det klart at pengene var vederlag for den hjelp han hadde fått av A som saksbehandler og lagmannsretten var «overbevist» om at betalingen var vederlag for den hjelp D hadde fått av A i forbindelse med byggesaker. Ettersom det ikke dreide seg om et «ubetydelig beløp», og de samme momentene som for ettergivelsen av gjelden fra B og C her gjorde seg gjeldende, måtte betalingen av de 12 000 kronene også anses som en «utilbørlig fordel» og dermed simpel korrupsjon.

– Straffutmålingen

For å ha fått ettergitt gjeld fra B og C og mottatt pengene fra D ble A dømt til fengsel i ett år. B og C ble begge dømt til fengsel i syv måneder, og D ble dømt til fengsel i 90 dager.

Ved straffutmålingen uttalte lagmannsretten at A ved å misbruke sin stilling i offentlig forvaltning til å skaffe seg personlige økonomiske fordeler gjorde seg skyldig i «alvorlig tillitsbrudd overfor sin arbeidsgiver». Lagmannsretten påpekte at bestikkelse av offentlige tjenestemenn med avgjørelsesmyndighet er særlig alvorlig og at dette «utgjør en trussel mot habilitet, saklighet, likebehandling og upartiskhet i offentlig forvaltning, og utsetter forvaltningen generelt og vedkommende forvaltningsorgan spesielt for omdømmetap og redusert tillit».

– Korrupsjon en alvorlig straffbar handling

Anken til Høyesterett over straffutmålingen ble forkastet, men Høyesterett fremhevet med henvisning til korrupsjonsbestemmelsenes forarbeider at «grove korrupsjonshandlinger kan fremstå som mer straffverdige enn de fleste andre grove formuesforbrytelser». Det ble fremhevet at allmennpreventive hensyn gjør seg ualminnelig sterkt gjeldende ved korrupsjon i det offentlige, og at det treffes uriktige offentlige vedtak som følge av korrupsjon i seg selv er «meget uheldig». Men også for det tilfellet at tjenestemannen ikke yter gjengjeld i form av en uriktig tjenestehandling, gjør han seg sårbar for press ved å motta en bestikkelse. Det å motta bestikkelser vil bli oppfattet av allmennheten dit hen at uriktige tjenestehandlinger finner sted, og dette er i seg selv «ødeleggende for folks tillit til forvaltningens upartiskhet og integritet som er en forutsetning for et stabilt demokrati».

–Ref.: TOSLO-2009-90095, LB-2009-164828. Anken til Høyesterett forkastet, se HR-2010-2204-A. Lagmannsrettens dom er dermed rettskraftig.

Bærum kommune-saken

– Borgarting lagmannsrett mars 2011.

Tidligere fagansvarlig (E) for overflatebehandling av Bærum kommunes bygningsmasse, ga familie-medlemmer og andre håndverkere oppdrag for kommunen. Oppdragene ble overfakturert eller fakturert uten at de var utført. Bærum kommune ble ved dette tappet for over 21 millioner kroner, og av dette mottok E selv betydelige verdier.

– Organisert korrupsjon

For dette ble E og en rekke involverte håndverkere dømt for grov korrupsjon, og for de handlingene som ble begått før bestemmelsene om korrupsjon ble inntatt i straffeloven i 2003, for grov utroskap. En rekke av håndverkerne var familiemedlemmer av E. E og to av hans brødre (B og F) som samarbeidet om tappingen av kommunens midler, ble domfelt for grov korrupsjon foretatt som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Dette er det første tilfellet av domfellelse for korrupsjon i kombinasjon med domfellelse for organisert kriminalitet etter straffeloven § 60 a, den såkalte «mafiaparagrafen».

– Både manglende anbudsrunder, kompetanse og behov

Etter kommunens retningslinjer skulle planlagt vedlikehold av bygningsmassen settes ut på anbud, og oppdrag kun tildeles håndverkere med mesterbrev. I flere tilfeller tildelte E oppdrag til de domfelte håndverkerne uten slike anbudsrunder, og det ble utarbeidet fiktive tilbud for å gi inntrykk av at det hadde vært reell priskonkurranse. Tre av håndverkerne hadde ikke mesterbrev «og var dermed ikke kvalifisert til å delta i kommunenes anbudskonkurranser». E ga også maleroppgaver uten at det var registrert noe behov for maling av de aktuelle bygningene. For å dekke over at det var medlemmer i Es familie som ble tildelt oppdrag, ble pristilbudene ikke undertegnet eller undertegnet med falsk signatur.

– Overfakturering

Pristilbudene ble fastslått i samråd med E og lagmannsretten fant det «bevist utover enhver rimelig tvil» at de oppdragene de ulike håndverkerfirmaene utførte lå langt over markedsverdi og langt over hva det utførte arbeidet i realiteten var verdt. E sørget for å få anvist fakturaene, og firmaene oppnådde med dette en betydelig fortjeneste som E i form av blant annet kontanter, en motorsykkel og håndverker-tjenester for seg selv og andre mottok en betydelig del av. De utilbørlige fordelene E ved dette mottok verdier for til sammen rundt 2,5 millioner kroner.

– Skjerping av straffen

Ved straffutmålingen la lagmannsretten vekt på at saken gjaldt en systematisk og vel organisert tapping av Bærum kommunes midler for over 21 millioner kroner over mange år. At bestemmelsen om organisert kriminalitet ble funnet anvendelig åpnet adgang til å skjerpe straffen. Et hovedformål bak bestemmelsen er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt.

E hadde misbrukt arbeidsgiverens tillit på en grov måte og sammen med sine to brødre F og B hadde de utgjort en gruppe hvis hovedbeskjeftigelse var å tilegne seg mest mulig av kommunens, og dermed samfunnets, midler. Meget betydelige beløp hadde på denne måten tilfalt de tiltalte i stedet for kommunens innbyggere.

– Straffutmålingen

Lagmannsretten uttalte videre at E hadde vært en meget betrodd medarbeider som ikke bare hadde fullmakt til å beslutte vedlikehold, innhente tilbud og tildele oppdrag, men også å kontrollere at det fakturerte arbeidet var utført og attestert fakturaene for anvisning. De øvrige tiltalte hadde også benyttet regnskapsjuks for å skjule at de ble gitt oppdrag som ble fakturert med nærmere ti ganger reell verdi.

For passiv grov korrupsjon, som delvis hadde skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, grov utroskap og for medvirkning til dokumentfalsk ble E idømt fengsel i fem år og seks måneder. E ble solidarisk ansvarlig med fire av håndverkerne til å erstatte Bærum kommune med rundt 16 millioner kroner. De øvrige domfelte i saken fikk mellom ett og tre års fengsel.

–Ref.: TAHER-2008-15032, LB-2009-48300-2. Anke til Høyesterett nektet fremmet og lagmannsrettens dom er dermed rettskraftig.

Prosjektleder i Undervisningsbygg-saken

– Borgarting lagmannsrett september 2011/Norges Høyesterett februar 2012.

Gjennom avsløringer i Aftenposten i 2006 ble det avdekket at tidligere prosjektleder (A) i Undervisningsbygg hadde begått omfattende økonomisk kriminalitet. A var sentral premissgiver og beslutningstaker for tildeling av oppdrag for Undervisningsbygg. Gjennom fiktiv fakturering fra tilbydere (B, C, D og E) av tjenester til Undervisningsbygg, tappet de domfelte systematisk Oslo kommune for over 8 millioner kroner over en årrekke. Av dette mottok A nesten 1,5 millioner kroner fra B, C, D og E, som for sine firmaer hadde som formål å sikre fremtidige byggeoppdrag fra A og Undervisningsbygg.

– Gjennomføring av korrupsjonen

Det ene tilfellet ble gjennomført ved at E, en gammel bekjent og nær venn av A, etter forespørsel fra A sendte omfattende fiktive fakturaer på til sammen omkring tre millioner kroner til Undervisningsbygg. Betalingene ble godkjent av A og utbetalt fra Undervisningsbygg til Es sønns bankkonto. E tok deretter ut pengene og fordelte disse slik at A mottok til sammen minst 950 558 kroner fra E.

I de øvrige tilfellene ble Undervisningsbygg tappet for midler delvis ved dobbeltfakturering og delvis ved fiktive fakturaer fra selskaper som B, C og D var representanter for. A mottok så deler av de utbetalte pengene fra B, C og D.

I tingretten ble de tiltalte domfelt for grov korrupsjon. Ved anken til lagmannsretten ble A, B og C på nytt funnet skyldige i grov korrupsjon. D trakk anken, og tingrettens dom er dermed rettskraftig for hans vedkommende. E ble dømt ved tilståelsesdom i Oslo tingrett.

– Skyldige i en rekke andre straffbare forhold

Ved å godkjenne og attestere de fiktive fakturaene eller tidligere betalte fakturaer i tilknytning til ulike byggeprosjekter på skoler i Oslo kommune hadde A, B, C og D handlet «i strid med Undervisningsbyggs interesser». De ble derfor alle også dømt for en rekke tilfeller av grov og simpel utroskap og medvirkning til dette. A ble også dømt for å ha forfalsket en rekke dokumenter knyttet til de offentlige anskaffelsene Undervisningsbygg foretok på vegne av kommunen, blant annet ved å signere fakturaer med en annen prosjektleders navn.

– Straffutmålingen

For domfellelse for grov passiv korrupsjon, grov og simpel utroskap samt dokumentforfalskning ble A i lagmannsretten dømt til fengsel i fem år, der ett år ble gjort betinget. A ble også fradømt retten til å drive selvstendig næringsvirk-

somhet for en periode på fem år. Ved anke over straffutmålingen til Høyesterett, slo Høyesterett fast at lagmannsretten hadde fastsatt en passende straff.

I denne sammenheng uttaler Høyesterett at A var en betrodd medarbeider, som nøt tillit og som hadde vide fullmakter. Han var satt til å forvalte betydelige fellesskapsverdier for Oslo kommune. A mottok nesten 1,5 millioner kroner i bestikkelser, utvilsomt en betydelig økonomisk fordel for ham. Høyesterett uttaler videre at det «må være hevet over enhver tvil at den alminnelige tilliten til offentlig ressursbruk blir rammet når det viser seg at betrodde medarbeidere i flere år har latt seg bestikke i tilknytning til plassering av kommunale oppdrag». Høyesterett la også vekt på at bestikkelsene ble gjennomført i nær tilknytning til omfattende økonomisk utroskap – i realiteten var det kommunen selv som finansierte korrupsjonen, og utroskapshandlingene tappet Undervisningsbygg for mer enn 8,3 millioner kroner.

Høyesterett slo også fast at det måtte legges til grunn at nødvendig vedlikehold av skoler i Oslo er blitt forsinket. A har planmessig og i samarbeid med andre ikke bare rammet sin arbeidsgiver, han har vært initiativtaker og hovedmann i det Høyesterett karakteriserte som «samfunnsskadelig kriminell virksomhet».

D, som i tingretten ble domfelt for et tilfelle av grov korrupsjon og to tilfeller av grov utroskap, ble dømt til fengsel i ett år, hvorav tre måneder ble gjort betinget. B og C, som begge ble domfelt for ett tilfelle av grov korrupsjon samt tre tilfeller av grov utroskap, ble i Høyesterett dømt til to års fengsel. For Bs del ble seks måneder gjort betinget.

–Ref.: TOSLO-2009-38189 (rettskraftig for Ds vedkommende), LB-2010-62670-2 og HR-2012-330-A (rettskraftig for A, B og Cs vedkommende).

Rådmann-saken

– Rana tingrett juni 2012.

Tidligere rådmann i Rana kommune (A) kjøpte i 2010 en leilighet i Mo i Rana til under takst av en person (B) som hadde flere næringsinteresser, herunder løpende avtaler med Rana kommune. B drev også en restaurant som hadde serverings- og skjenkebevilling og som leide lokaler av et kommunalt eid aksjeselskap. A fikk også av B vederlagsfritt låne en leilighet i Tyrkia i forbindelse med en ukes ferietur dit. Påtalemyndighetene mente dette utgjorde fordeler gitt fra B til A i anledning As stilling som rådmann, og A og B ble tiltalt for henholdsvis passiv og aktiv grov korrupsjon. I tingretten ble imidlertid både A og B frifunnet for tiltalen.

Påtalemyndighetene mente det forelå grov korrupsjon fordi leiligheten ble solgt til A for 1,7 millioner kroner til tross for at leiligheten var taksert til 2 millioner kroner, og uten at leiligheten var lagt ut til salg på det åpne markedet. Samme dag som leilighetskjøpet ble avtalt, inngikk A også avtale med B om å låne Bs leilighet i Tyrkia i en uke, uten at det ble ytt vederlag for lånet.

– Leilighetskjøpet

Avtalen om leilighetskjøpet ble inngått før takseringen av leiligheten, og retten slo fast at det ikke var ført noe bevis for at A og B ved avtaleinngåelsen hadde noen foranledning til å tro at leiligheten ble solgt til underpris. Retten kunne heller ikke se at leiligheten ble solgt til underpris.

Til aktors påstand om at A mottok en fordel ved at leiligheten ikke ble lagt ut for salg gjennom megler og slik unngikk offentlig budrunde, uttalte retten blant annet at det ikke ble ført et eneste bevis som tilsa at noen andre hadde vært villige til å betale mer for leiligheten. Tvert om fulgte det av vitneforklaringene at andre som ble tilbudt leiligheten, ikke var villige til å betale det B forlangte for den. Det var etter rettens mening følgelig ikke grunnlag for å hevde at A fikk en fordel ved at budrunde ikke ble gjennomført.

– Tyrkiaturen

Retten la til grunn at B kunne ha fått 1 300 kroner per måned i leie for leiligheten i Tyrkia. A hadde med seg et vennepar på turen, og A ble med disse enige om at A skulle betale halvparten av leien. For en ukes opphold var dermed verdien av gaven fra B til A verdt 162,50 kroner.

Retten kom frem til at A ved å ta imot tilbudet om å benytte leiligheten i Tyrkia mottok en fordel. Økonomisk sett var imidlertid denne fordelene svært liten. Retten uttalte at verdien ikke oversteg verdien av en rimelig vinflaske. Retten viste i denne sammenheng til korrupsjonsbestemmelsens forarbeider og at det ikke var lovgivers hensikt å kriminalisere gaver i form av rimelige vinflasker. Retten konkluderte dermed at A ikke fikk noen utilbørlig gave fra B ved å ta i mot tilbudet om å benytte Bs leilighet i Tyrkia.

– Frifinnelse for grov korrupsjon

Samlet sett fant retten at forholdene verken samlet eller separat falt inn under straffelovens korrupsjonsbestemmelser. I denne sammenheng uttalte retten at det ikke var bevist noe påvirkningsformål overfor en offentlig tjenestemann, kjøpet av leiligheten i Mo i Rana og bruken av leiligheten i Tyrkia ble foretatt i full åpenhet, og det var heller ikke klart at det forelå noe brudd på kommunens etiske retningslinjer. A og B ble dermed begge frifunnet for grov korrupsjon.

–Ref.: TRANA-2012-65267, rettskraftig.

Byggesøknads-saken

– Nedre Romerike tingrett, oktober 2014.

I forbindelse med behandlingen av et firmas byggesøknad, ble en ansatt i Skedsmo kommune tilbudt et 14 dagers gratis opphold i en ferieleilighet på Gran Canaria. Hensikten var å oppnå en raskere behandling av byggesøknaden. Tilbudet ble gitt av en konsulent (A) for firmaet som hadde levert byggesøknaden, og tilbudet hadde en verdi av 19 000 kroner.

– Tilbudet fremsatt i møte mellom A og kommunen

Firmaet A arbeidet for, skulle stå for en del av et større byggeprosjekt i Lillestrøm sentrum. Behandlingen av byggesaken i Skedsmo kommune ble forsinket, og A fikk avtalt et møte med en overarkitekt (B) i Skedsmo kommune. B var ansvarlig for kommunens behandling av den aktuelle delen av byggeprosjektet.

Under møtet gikk B for å hente et notat, og da hun kom tilbake lå det et visittkort knyttet til utleie av ferieleiligheter på Gran Canaria på pulten hennes. Det ble ikke nevnt noe om dette i første omgang, og møtet fortsatte. Fremdriften i kommunens saksbehandling ble imidlertid etter hvert et tema på møtet. I forbindelse med dette sa A at B kunne få låne en leilighet på Gran Canaria gratis i to uker, men at hun selv måtte betale flybilletten, dersom byggesaken kunne behandles raskere enn planlagt. B oppfattet først dette som en spøk, men ved avslutningen av møtet gjentok A tilbudet.

B skjønnte da at A mente alvor, og tok umiddelbart kontakt med sin nærmeste overordnede og fortalte om hendelsen. Etter møtet samme dag mottok B en e-post fra A der A presiserte sitt ønske om en raskere saksbehandling enn det lå an til fra kommunens side. I e-posten understreket A at en raskere saksbehandling slik han beskrev den ville gi byggeprosjektet en 3 måneders tidligere oppstart. A fremhevet også at prosjektet allerede var mange måneder forsinket. En uke senere gjentok A per e-post på ny sitt ønske om en raskere saksgang.

– Grov korrupsjon

Tross påstander fra A om det motsatte, fant retten det bevist utover enhver rimelig tvil at A hadde handlet i tråd med Bs forklaringer. Retten kom derfor til at A hadde gjort seg skyldig i korrupsjon.

Retten mente videre at korrupsjonen måtte anses som grov. I sin vurdering la retten avgjørende vekt på at korrupsjonshandlingen hadde blitt begått overfor en offentlig tjenestemann. B jobbet som overarkitekt i Skedsmo kommune,

og hadde betydelig ansvar for en del av byggeprosjektet, et prosjekt som innebar store verdier.

I denne sammenheng uttaler retten at ved å påvirke prosessen tilknyttet et slikt prosjekt, vil man lett komme i en situasjon hvor man oppnår betydelig økonomisk gevinst på bekostning av andre. Prioritering av et prosjekt vil ofte kunne gå på bekostning av andre prosjekter. Retten påpeker at skadevirkningene av korrupsjon overfor en offentlig tjenestemann dermed kan bli betydelige.

Retten uttaler videre at As opptreden overfor B representerte et klanderverdig forhold og et markert avvik fra det tilbørlige. Med henvisning til forarbeidene, uttaler retten at det at den direkte økonomiske fordel for B ikke ville ha vært større enn ca. kr 19 000 da blir uten betydning. Etter en helhetsvurdering kom retten frem til at det her forelå et tilfelle av grov korrupsjon.

– Viktigheten av allmennhetens tillit til offentlige tjenestemenn

Retten fastsatte straffen til fengsel i 120 dager, hvorav 75 dager ble gjort betinget med en prøvetid på 2 år. I denne sammenheng uttaler retten at sterke allmennpreventive hensyn fremstår som helt dominerende ved straffeutmålingen, men også individualpreventive hensyn tilsier en fengselsstraff av ikke ubetydelig lengde.

Retten fremhever at korrupsjon er svært samfunnsskadelig, ikke minst når det gjelder offentlig virksomhet. Handlinger som representerer en trussel mot offentlige tjenestemenns habilitet er alvorlige både sett fra samfunnets side og for den enkelte ansatte. Retten påpeker at det er lett å takke ja til en ytelse som isolert sett fremstår som relativt beskjeden, men at konsekvensene kan bli alvorlige og man vil lett kunne komme i en situasjon hvor man kan bli presset til ytterligere ureglementerte handlinger. Retten påpeker endelig at det er svært viktig at allmennheten kan ha tillit til offentlige tjenestemenn.

–Ref.: TNERO-2014-127365.

NAV-saken

– Frostating lagmannsrett november 2014, Høyesteretts ankeutvalg mars 2015.

En konsulent og økonomisk rådgiver (A) ved NAV begikk åtte tilfeller av grov korrupsjon i anledning sin stilling. Overfor de åtte klientene forlangte A ved flere anledninger betaling for å bistå disse med gjeldsrådgivning. Enkelte av klientene betalte aldri A, men flere betalte A det han forlangte, både i kontanter og ved overføring til hans bankkonto.

– Gjeldsrådgivning

Korrupsjonshandlingene begynte en måned etter at A i september 2010 begynte i den kommunale stillingen som konsulent og økonomisk rådgiver ved NAV. As arbeidsoppgaver var i hovedsak gjeldsrådgivning, altså å bistå og hjelpe personer med gjeldsproblemer, som er en lovpålagt oppgave for kommunene. A hadde ingen beslutningsmyndighet, men i kraft av sin stilling kunne han blant annet påvirke kreditorer til å gå med på betalingsutsettelse.

I mange av tilfellene tok skyldnerne kontakt eller oppsøkte A for å få hjelp med sine gjeldsproblemer. Noen av dem møtte tiltalte på kontoret ved NAV, mens andre tok kontakt per telefon. A mottok også henvendelser hjem til seg. Flere av skyldnerne, også personer som ikke var bosatt i kommunen, tok kontakt fordi de ikke fikk den hjelpen hos det offentlige som de mente de hadde krav på. Mange var desperate og hadde behov for rask bistand. Flere hadde hørt at tiltalte var dyktig og erfaren.

Holdt betalingene skjult

A sa seg villig til å bistå skyldnerne mot betaling. Bistanden skjedde delvis fra kontoret ved NAV og i arbeidstiden. Han brukte også arbeidsgiverens brevark, skjemaer, e-post-adresse og sin yrkestittel. A holdt disse aktivitetene skjult for sine overordnede og kollegaer i kommunen. A mottok betalingene i kontanter uten kvittering og skyldnerne ble bedt om ikke å nevne betalingene for andre. Enkelte av skyldnerne unnlot imidlertid å betale.

I januar 2012 stiftet tiltalte sammen med sin bror selskapet X AS. Selskapet, som A heller ikke gjorde sine overordnede kjent med, hadde som formål å drive gjeldsrådgivning. Flere skyldnere som kontaktet A for å få bistand til gjeldsrådgivning, fikk tilsendt faktura fra dette selskapet.

Til sammen mottok A personlig eller gjennom X AS omkring 130 000 kroner over et tidsrom på omkring ett og et halvt år. Det samlede beløpet som ble krevd av A, var på rundt 150.000 kroner.

– Straffutmålingen

A ble i lagmannsretten domfelt for tolv tilfeller av grov korrupsjon, men anket domfellelsen til Høyesterett. Ved utmålingen av straffen uttaler lagmannsretten at korrupsjon normalt involverer to relativt jevnbyrdige parter, som vanligvis har felles interesser og utveksler fordeler i en "vinn-vinn-situasjon". Lagmannsretten mente at situasjonen i denne saken var en vesentlig annen. A hadde gjennom sin offentlige stilling utnyttet sårbare skyldnere som i desperasjon henvendte seg til ham og som valgte å betale for en tjeneste som de hadde krav på å få gratis fra det offentlige. Lagmannsretten uttaler at det samtidig skal nevnes at A i noen tilfeller gjorde skyldnerne oppmerksomme på at de hadde krav på gratis gjeldsrådgivningstjeneste i hjemkommunen.

Straffen gjaldt også grovt tyveri overfor en NAV-klient, samt overtredelse av våpenloven og flere tilfeller av grovt bedrageri (som A begikk i forbindelse med sin tidligere stilling som konsulent og namsfullmektig ved Nord-Trøndelag politidistrikt). I skjerpende retning viste lagmannsretten til at korrupsjonshandlingene skjedde over et nokså langt tidsrom som i stor grad videreførte mønsteret fra de tidligere bedragerisakene. Lagmannsretten la også vekt på at forholdene fortsatte etter at A høsten 2011 ble gjort kjent med at han var under mistanke for bedragerier.

Lagmannsretten uttaler videre at sterke allmennpreventive hensyn gjør seg gjeldende ved korrupsjon og at dette tilsier en streng reaksjon, ikke minst når en tjenestemann i kraft av sin offentlige stilling krever og mottar penger for sin egen vinning. En slik virksomhet bidrar til å svekke publikums tillit til forvaltningens upartiskhet og integritet, verdier som er av grunnleggende betydning for en velfungerende forvaltning. Lagmannsretten kom til at korrupsjonsforholdene isolert sett ville ha gitt en fengselsstraff på rundt 1,5 år. For alle de straffbare forholdene ble straffet samlet satt til fengsel i to år. A ble også dømt til å betale erstatning til flere av skyldnerne som hadde betalt A for gjeldsrådgivningen.

– Anke til Høyesterett

Ved anke til Høyesterett forkastet Høyesteretts ankeutvalg lagmannsrettens dom hva gjaldt domfellelsen for fire av de tolv tilfellene av grov korrupsjon på grunn av manglende domsgrunner. Ut fra lagmannsrettens dom fant ankeutvalget det ikke tilstrekkelig bevist at vilkåret om at A krevde betaling "i anledning sin stilling" i NAV var oppfylt. I denne sammenheng uttaler ankeutvalget at hvis en offentlig tjenestemann som privatperson utnytter sin kompetanse og erfaring og mottar en fordel for det, kan han ikke domfelles for korrupsjon. Det må kreves en tilknytning til stillingen ut over dette.

Når det gjaldt anken for de øvrige tilfellene av grov korrupsjon som ankeutvalget fant tilstrekkelig begrunnet i lagmannsrettens dom, fant utvalget det enstemmig klart at verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre grunner tilsa at anken skulle fremmes for Høyesterett.

Ved utmålingen av straffen etter opphevelsen av de fire tilfellene av grov korrupsjon, viser ankeutvalget til lagmannsrettens uttalelser i forbindelse med straffeutmålingen. Utvalget uttaler at de støtter vurderingene og finner at to års fengsel er passende også når det utmåles straff for åtte og ikke tolv tilfeller av grov korrupsjon.

-Ref.: TINTR-2013-113703, LF-2014-8604, HR-2015-534-U

Unibuss-saken

– Oslo tingrett 2012, Oslo tingrett 2013, Borgarting lagmannsrett januar 2015 og Høyesterett august 2016.

Til sammen åtte personer har blitt dømt for korrupsjon i tilknytning til den omfattende Unibuss-saken. De domfelte er tre tidligere Unibuss-ledere, anleggsansvarlig i Unibuss, én tidligere salgssjef for det tyske busselskapet Man i Norge, lederen for et byggefirma, salgsdirektør hos en bussleverandør til Unibuss og administrerende direktør i et annet firma som leverer busser til Unibuss. Disse har blitt dømt til fengselsstraffer på mellom 20 dager og fem år for korrupsjon av henholdsvis Oslo tingrett, Borgarting lagmannsrett og Høyesterett.

– Avdekking av saken

Unibuss AS er et kommunalt transportselskap som driver rutebussvirksomhet i Oslo og andre steder i landet, og er derfor storinnkjøper av blant annet busser. Tidligere busselektriker og tillitsvalgt i Unibuss, Jan Erik Skog, varslet allerede i 2000 og over ti år om en rekke kritikkverdige forhold i Unibuss (tidligere Sporveisbussene). Varslingen gjaldt flere tilfeller av korrupsjon, herunder grove overfaktureringer, betalte smøreturer og innkjøpsavtaler inngått med personer nært knyttet til ledelsen. Skog ble imidlertid aldri hørt.

Etterforskningen startet først ved at ledelsen i Unibuss høsten 2011 ble kjent med en avisartikkel fra tysk presse som nevnte forgreninger til busselskaper i Norge. Det tyske konsernet MAN hadde i årene 2001 til 2007 etablert et bestikkelsesprogram i forbindelse med salg av busser til en rekke land, herunder Norge. Saken ble avdekket av tyske myndigheter i 2009, og ble en stor sak i Tyskland uten at norske myndigheter ble varslet. Etter at avisartikkelen ble kjent, ble saken meldt til politiet, og Unibuss gjennomførte også selv en gransking der det ble avdekket en rekke andre korrupsjonsforhold som ikke gjaldt busskjøp fra MAN.

– Bestikkelser i forbindelse med kjøp av busser fra MAN

Som et ledd i MANs internasjonale program for økt omsetning, fikk D, salgssjef for MAN i Norge, i 2002 i oppdrag fra mellomledere i MAN i Tyskland å ta kontakt med nøkkelpersoner om innkjøp av busser. D tok kontakt med A, som var innkjøpssjef i Norgesbuss frem til 2004, før han ble innkjøpssjef i Unibuss, og B, innkjøpsansvarlig i Unibuss. D formidlet hovedelementene i MANs opplegg der det var muligheter for betydelige personlige provisjoner hvis de norske busselskapene valgte å kjøpe inn MAN-busser. Opplegget var basert på at det ble gitt en provisjon per solgte buss som ble utbetalt i kontanter ved personlig fremmøte hos MAN i Tyskland etter at busselskapet hadde betalt for bussene. Også D mottok en del av disse provisjonene. Provisjonen var innbakt i busstilbudsprisen fra MAN og ble derved et skjult pristillegg som aldri ble gjort kjent for Unibuss.

– Domfellelse for grov korrupsjon og grov utroskap

Som innkjøpssjefer i hvert sitt busselskap kunne A og B i stor grad påvirke valg av bussmerke selv om de grunnleggende kravspesifikasjonene allerede var lagt. Både A, B og D erkjente å ha mottatt beløp basert på et slikt opplegg fra MANs side, men de bestred delvis skyld, omfang og hvilke beløp den enkelte hadde hatt som personlig vinning.

Som innkjøpssjef i Norgesbuss mottok A til sammen over 1,2 millioner kroner fra MAN i forbindelse med kjøp av busser. A delte en del av dette med D. Bestikkelsene skjedde før de særskilte korrupsjonsbestemmelsene ble en del av straffelovgivningen i 2003. A ble derfor dømt for grov utroskap for dette forholdet. I forbindelse med at Unibuss skulle kjøpe busser fra MAN i 2005, da A var innkjøpssjef i Unibuss, mottok A til sammen 3,1 millioner kroner fra MAN, som A delte med D og en anleggsansvarlig i Unibuss (F). For dette ble A dømt for grov korrupsjon.

B, innkjøpsansvarlig i Unibuss, mottok også bestikkelser fra MAN i forbindelse med kjøp av busser før 2003. For bestikkelser på over 1 million kroner ble han dømt for grov utroskap. For bestikkelser på til sammen over 2 millioner kroner etter 2003 ble han dømt for grov korrupsjon. Også B delte en del av bestikkelsene med D.

– Domfellelse for medvirkning

I egenskap av å være norske MANs salgssjef handlet D som bestikkelsesprogrammets norske representant. Han var en sentral medvirker da bestikkelsesprogrammet ble iverksatt overfor potensielle norske kjøpere av MAN-busser. D var senere mellomleddet mellom A og B og MAN i Tyskland. D bidro også aktivt da provisjonsbeløpene skulle fastsettes og inkorporeres i tilbudsprisene og var også sammen med A og B under de fleste turene til Tyskland der penger ble hentet. På denne bakgrunn ble D dømt for medvirkning til A og Bs grove korrupsjons- og utroskapshandlinger.

I forbindelse med avdekking av saken, ble som nevnt også helt andre korrupsjonsforhold kjent. Disse gjaldt blant annet reiser og bygningsarbeider på private eiendommer.

– Bygningsarbeider på A og tidligere administrerende direktør i Unibuss (E) sine private eiendommer

A, og tidligere driftsdirektør og senere administrerende direktør i Unibuss (E) ble dømt for grov korrupsjon i forbindelse med en rekke ulike entreprenørarbeider og levering av utstyr og materiell til A og Es private eiendommer. Arbeidet og leveringen ble utført av et firma ved daglig leder (C). Firmaet hadde i samme periode omfattende oppdrag for Unibuss. Arbeidene ble ikke betalt av A og E, men ble i stedet delvis skjult ved fiktiv fakturering overfor Unibuss og delvis unnlatt fakturering.

Retten la til grunn at A og E hadde mottatt utilbørlige fordeler foranlediget av deres ledende stillinger i Unibuss, der de hadde beslutnings- og avgjørelsesmyndighet knyttet til bestilling av oppdrag og bruk av firmaet. A hadde mottatt utilbørlige fordeler til en verdi av over 700 000 kroner og E utilbørlige fordeler til en verdi av nesten 1 130 000 kroner. For dette ble både A og E dømt for grov korrupsjon. Det var A som først hadde fått utført arbeid av firmaet, og det var A som hadde fått etablert samme opplegg for E. På denne bakgrunn ble A også dømt for medvirkning til Es grove korrupsjon.

For å ha gitt de utilbørlige fordelene ble C dømt for grov korrupsjon og grov utroskap. C ble i tillegg dømt for grov utroskap og brudd på bokføringsloven og ligningsloven etter å selv ha mottatt varer og tjenester fra firmaet han var daglig leder for. C ble i tillegg dømt for å ha krevd og mottatt bestikklser fra en underentreprenør i forbindelse med tildeling av et oppdrag som gjaldt Unibuss sin vaskehall.

For at arbeidene på Es bolig skulle kunne skjules ga A en av sine underordnede, anleggsansvarlig i Unibuss (F), sammen med C i oppdrag å finne utredningsbehov på Unibuss sine anlegg. Disse skulle i realiteten ikke utbedres. I stedet ble fakturaer formulert slik at arbeider til en verdi av nesten 600 000 kroner tilsynelatende var utført på Unibuss sine anlegg og attestert av F, og anvist til utbetaling av A. For dette ble A dømt for grov utroskap og F for medvirkning til grov korrupsjon.

– Salg av brukte busser

Etterhvert drev B på heltid egne selskaper. På vegne av Unibuss solgte A 25 til 30 brukte busser til en gunstig pris til Bs private firma. Tingretten la til grunn at A og B seg imellom hadde en underliggende avtale som innebar at de skulle likedele nettofortjenesten, til sammen nesten 350 000 kroner hver, ved videresalg av de brukte bussene. Lagmannsretten fant det imidlertid ikke bevist at B hadde oppnådd en personlig vinning. Grunnlaget for fremtidig

fordelaktige kjøp for B og hans firma ble imidlertid lagt. For dette ble både A og B dømt for grov korrupsjon.

– Turer til Budapest

A, E og F deltok også på turer til Budapest i forbindelse med det årlige Formel-1 løpet i byen. Turene ble betalt av et firma som leverte et betydelig antall dekk til Unibuss, fra 2007 til 2011 dekk til en verdi av til sammen 23,5 millioner kroner. Hver av turene hadde et svært begrenset faglig innhold på to timer, varte i fire dager og inkluderte flyreiser, tre overnattinger og svært gode billetter til Formel 1-løpet. Dette uten at Unibuss innhentet priser fra andre mulige leverandører. Turene skulle belønne foretatte dekkleveranser og legge til rette for fortsatt dekkleveranse til Unibuss. Reisene skjedde uten full åpenhet overfor styret i Unibuss.

A deltok på de årlige turene i fem år, E deltok to år og F deltok ett år. Turene var klart i strid med Unibuss sitt interne etiske regelverk, som hadde blitt sendt til de ansatte i et brev som E hadde undertegnet. Es samboer og hennes sønn deltok også på turene. F ble frifunnet på bakgrunn av at retten fant at det ikke forelå noe påvirkningsmoment i det F ikke hadde innflytelse på innkjøp av dekk. For A og E sin del uttalte derimot retten at de på generelt grunnlag fant at deltakelsen ikke bare var kritikkverdig, men at fordelene som den enkelte mottok det enkelte år samlet sett måtte anses som "klart klanderverdig og over grensen for å være utilbørlig etter korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven." A hadde mottatt en økonomisk fordel på til sammen over 60 000 kroner og E en fordel på til sammen over 25 000 kroner. Retten fant at fordelene hvert år var av en slik karakter og et slikt omfang at de strafferettslig var utilbørlige. Retten uttalte at deltakelse i strid med de interne etiske reglene og uten full åpenhet overfor styret underbygget dette.

– Turer til Tyskland

A, E og F deltok også på turer til Ruhpolding i forbindelse med verdenscupen i skiskyting. Turene ble arrangert av salgsdirektøren (G) i et selskap som solgte busser. G hadde ansvar for salg av selskapets busser og alene ansvar for kontakten med kunder. G ville legge til rette for fremtidige leveranser av busser til Unibuss og A og E ble derfor invitert med. Begge deltok to ganger. Det andre året ble også F invitert med. Det var laget et faglig program for turen, men dette ble ikke gjennomført på grunn av manglende interesse fra deltakerne. Turen ble opprinnelig betalt av bussleverandøren. I forbindelse med revisjon av regnskapet, ble imidlertid G meddelt av revisor at han nektet å godta utgiftene til turene som førbare i mangel av faglig innhold. Fakturaer med giroer til deltakerne fra Unibuss ble utarbeidet, men for å opprettholde sine gode relasjoner til nøkkelpersoner i Unibuss valgte imidlertid G å gi giroene og tilsvarende i konanter til A og F. Når det gjaldt E, betalte G selv fakturaene.

A og E hadde mottatt reiser til en samlet verdi av nesten 22 000 kroner. F ble også for denne turen frifunnet med henvisning til at det ikke forelå et påvirkningsmoment. For A og Es del kom imidlertid retten frem til at turene var klart klanderverdige, og at fordelen hvert år var av en slik karakter og et slikt omfang at den strafferettslig var å anse som utilbørlig. Retten viste i denne sammenheng til at deltakelsen var i strid med de etiske reglene E selv hadde sendt ut, og uten full åpenhet om turene overfor styret. For dette ble A og E dømt for to tilfeller av korrupsjon. G ble ved tilståelsesdom dømt til 45 dagers betinget fengsel og en bot på 30 000 kroner. Påtalemyndigheten anket straffeutmålingen til lagmannsretten, men anken ble forkastet.

– Leiebiler til privat bruk

De siste korrupsjonsforholdene for Es del gjaldt fire tilfeller der E hadde disponert leiebiler til privat bruk. I tre av tilfellene ble leiebilene, til en samlet verdi av 17 383 kroner, bestilt og betalt av et firma som leverte gassbuss. Firmaet vurderte Unibuss som en potensielt stor kunde. I det siste tilfellet ble en leiebil til en verdi av 11 120 kroner bestilt og betalt av et annet firma, også med tanke på fremtidige leveranser til Unibuss. E erkjente straffeskyld for sistnevnte tilfelle, men ikke for de tre andre med henvisning til at han dagen før pågrepelse hadde betalt for disse leiebilene. Retten konkluderte imidlertid med at E ved alle de fire bilieieforholdene hadde mottatt økonomiske fordeler til en samlet verdi på 28 503 kroner på grunn av sin stilling som administrerende direktør i Unibuss. Retten la videre til grunn at disse fakturaene ble betalt av firmaer som ønsket å ha og utvikle et godt forhold til Unibuss med tanke på fremtidige leveranser. E ble med dette dømt for fire tilfeller av simpel korrupsjon.

Administrerende direktør (H) i selskapet som leverte gassbussene og som ved de tre anledningene dekket utgiftene til leiebilene for E, ble ved tilståelsesdom dømt til 20 dagers betinget fengsel og en bot på 75 000 kroner.

– Straffeutmålingen for C og E

Samtlige av de dømte, A, B, C, D, E og F, som ikke ble dømt ved tilståelsesdom (G og H) anket dommen fra Oslo tingrett. C, daglig leder i firmaet som utførte arbeider på A og Es private boliger, og E, tidligere direktør i Unibuss, trakk imidlertid sine anker. Dommen fra Oslo Tingrett er derfor rettskraftig for C og Es del.

Når det gjelder E, uttaler Oslo tingrett at E over flere år hadde brukt A som mellommann for å skaffe seg økonomiske fordeler – alt fra omfattende arbeider på egen bolig til smøreturer og leiebiler, også fordeler av til dels beskjeden verdi. Retten uttaler at E som toppsjef manglet den grunnleggende etiske standarden som en slik stilling krever. For alle tilfellene av simpel og grov korrupsjon samt grov utroskap ble E dømt til fengsel i tre år og seks måneder.

E ble også idømt rettighetstap – han ble på ubestemt tid fradømt retten til å drive selvstendig næringsvirksomhet, herunder være daglig leder eller inneha annen ledende stilling i noe selskap eller sitte i noe selskaps styre. E ble også idømt inndragning.

Når det gjelder C, uttaler Oslo tingrett at C over flere år hadde gitt og selv mottatt bestikklser og i tillegg tatt ut økonomiske fordeler. De uttaler at C hadde vært en meget sentral person for å få gjennomført de straffbare handlingene knyttet til entreprenørsiden av saken og at hans strafferettslige forsett over tid hadde vært betydelig og vært knyttet til mange enkelthandlinger. På denne bakgrunn ble C dømt til fengsel i fire år. Han ble i tillegg idømt inndragning, erstatning og rettighetstap.

– Kriminell ukultur som gjennomsyret deler av Unibuss i flere år

Ved straffutmålingen for A, B og D viser lagmannsretten blant annet til uttalelser i forarbeidene, der det blant annet vises til at korrupsjon er et stort problem i mange land, også i Europa. Det vises videre til at det i Norge bare i liten grad har blitt avdekket korrupsjon, men at det ikke kan utelukkes at også vårt land har et større korrupsjonsproblem enn man til nå har lagt til grunn. I forarbeidene står det videre at korrupsjon utgjør en trussel mot rettsstaten, demokratiet, menneskerettighetene og sosial rettferdighet, og at det også kan hindre økonomisk utvikling og virke konkurransevridende. Det uttales videre at det også er sentralt å sikre effektive virkemidler for å motvirke korrupsjon nasjonalt.

Ved utmålingen av straffen for A la lagmannsretten i skjerpende retning vekt på at A ble dømt for en rekke ulike forhold over mange år. Retten uttalte at A over en rekke år og på en rekke ulike områder hadde utvist et særlig sterkt korrupsjonsforsett og at han hadde vært en sentral brikke i den kriminelle ukulturen som gjennomsyret deler av Unibuss i flere år. Retten tok hensyn til at ett av forholdene lå forut i tid for lovendringen i 2003, og viste også til at A skulle gis strafferabatt fordi han til dels innrømmet de faktiske forhold og straffeskyld. På denne bakgrunn ble A dømt til fengsel i fem år. A ble i tillegg idømt inndragning og rettighetstap.

– Aktiv og passiv korrupsjon like straffverdig

B ble i lagmannsretten idømt fire års fengsel, inndragning og rettighetstap, mens D ble dømt til fire år og ni måneders fengsel og rettighetstap. Straffutmålingen for både B og D ble imidlertid anket til Høyesterett.

Med henvisning til at lagmannsretten la til grunn en ulik straffverdighet for aktiv og passiv korrupsjon, uttaler Høyesterett at det sett opp mot de brede samfunnsinteresser som korrupsjonsbestemmelsene skal verne, ikke er slik

at straffverdigheten påvirkes av om man er den som har betalt eller mottatt bestikklser. Høyesterett viser til at det ikke er slik at den som mottar en bestikkelse normalt vil sitte igjen med en større personlig vinning. Den som betaler en bestikkelse kan sitte igjen med en større fortjeneste enn det som utgjør den personlige vinningen hos mottakeren. Høyesterett viser også til at det ofte kan være mottakeren som har vært pådriveren.

Høyesterett uttaler videre at dersom det er tale om straffutmåling for en ansatt i et aksjeselskap som har stått for bestikkelsene, så sitter ikke nødvendigvis den ansatte igjen med noe særlig av selskapets vinning. Høyesterett mener imidlertid at allmennpreventive hensyn i et slikt tilfelle gjør seg gjeldende med full tyngde. Høyesterett viser i denne sammenheng til at ettersom slik korrupsjon bare kan gjennomføres dersom det finnes ansatte som er villige til å utføre denne type handlinger for selskapet, er det behov for å kunne ramme også dette handlingsleddet med streng straff.

På denne bakgrunn slår Høyesterett fast man at man ved straffutmålingen bør unngå å ta utgangspunkt i et skille mellom aktiv og passiv korrupsjon basert på personlig økonomisk vinning, men anse begge former for like straffverdige.

– Korrupsjon begått av eller overfor ansatte i offentlig eide foretak med sentrale offentlige oppgaver

Med henvisning til at det etter loven er straffskjerpene om korrupsjonen er begått av eller overfor en offentlig tjenestemann, uttaler Høyesterett at det offentliges oppgaver i en moderne stat strekker seg lenger enn til offentlig myndighetsutøvelse i tradisjonell forstand. Også tjenesteyting som helsevesen og organiseringen av kollektivtransport er ansett som sentrale offentlige oppgaver. Høyesterett uttaler at selv om ledelsen i offentlig eide foretak som utfører denne type oppgaver ikke er offentlige tjenestemenn, kan korrupsjon blant slike ledere skade folks tillit til en velfungerende offentlig sektor i like høy grad som når offentlige tjenestemenn i egentlig forstand er involvert. Høyesterett mener på denne bakgrunn at det er grunn til å se like alvorlig på dette som på korrupsjon tilknyttet tradisjonell myndighetsutøvelse.

Høyesterett mente på denne bakgrunn at B i den sentrale rollen som innkjøpsansvarlig i Unibuss måtte bedømmes etter den samme strenge norm som gjelder for offentlige tjenestemenn. Det samme gjaldt D, som hadde begått aktive korrupsjonshandlinger overfor en som måtte likestilles med en offentlig tjenestemann.

For Ds del opprettholdt Høyesterett lagmannsrettens straffutmåling på fire år og ni måneder. Når det gjaldt B, mente Høyesterett at fengsel i fire år var noe for lavt. Høyesterett

la særlig vekt på at B etter å ha sluttet i Unibuss startet med ny korrupsjonsvirksomhet, som etter Høyesteretts syn viste et langvarig og fast korrupsjonsforsett. På denne bakgrunn hevet Høyesterett straffen for B fra fengsel i fire år til fire år og seks måneder.

Når det gjaldt F ble han i lagmannsretten dømt til fengsel i ni måneder. Påtalemyndigheten anket imidlertid dommen. Høyesterett opprettholdt lagmannsrettens straffutmåling, og uttaler i forbindelse med sine vurderinger at Fs medvirkning til grov korrupsjon førte til økonomisk tap for Unibuss, og i tillegg tap av omdømme og forretningsmuligheter. Sterke allmennpreventive grunner taler for en streng straff. Høyesterett la i formildende retning vekt på at Fs rolle var relativt beskjeden sammenlignet med de andre involverte roller, og at heller ikke forsettet var like sterkt. Initiativet til bestikkelsen, og regien på gjennomføringen, kom fra Fs overordnede. Høyesterett mente at F ble satt i en vanskelig situasjon, men fremhevet samtidig at F på sin side ikke sto opp mot sine overordnede.

– Ref.: Oslo tingrett (TOSLO-2012-136639) rettskraftig for H, Oslo tingrett (TOSLO-2012-125970), rettskraftig for G (anke over straffutmålingen forkastet, se LB-2012-154687), Oslo tingrett (TOSLO-2013-195526, rettskraftig for E og C), Borgarting lagmannsrett (LB-2015-9388, rettskraftig domfellelse for A, B og D) og Høyesterett (HR-2016-1834-A, rettskraftig for straffutmålingen for B og D), Borgarting lagmannsrett (LB-2015-69201) og Høyesterett (HR-2016-1835-A) – rettskraftig for henholdsvis domfellelsen og straffutmålingen for F.

Oversikt over korrupsjonssaker pådømt etter gamle korrupsjonsbestemmelser i straffeloven

Referanse (f.eks. «Ref.: LG-1999-605) viser til hvor dommene er publisert, og kan brukes for å finne dommene i blant annet Lovdatas database.

Dommer som mangler referanse er ikke tilgjengelig hos Lovdata.

Oslo-skandalen

-flere rettsinstanser Oslo byrett/Borgarting lagmannsrett/
Norges Høyesterett 1990-1998.
Rt-1994-1385

Drammen kommune-saken

-Drammen tingrett/Norges Høyesterett 1992/1993.
Rt-1993-559

Fabin-saken

-Drammen tingrett/Eidsivating lagmannsrett/Norges Høyesterett 1992/1993/1994.

Banksjef-saken

-Oslo tingrett/Norges Høyesterett 1993/1994.
Rt-1994-1097

Sosialklient-saken

-Mandal tingrett 1995.

Statoil-Mannesmann-saken

-Stavanger Byrett/Høyesterett 1995/1996.
Rt-1996-1111

NSB-konsulent-saken

-Oslo byrett/Borgarting lagmannsrett/Norges Høyesterett 1997-2001.

Statoil-Idavoll-saken

-Stavanger byrett/Gulating lagmannsrett/Norges Høyesterett 1997-2001.
LG-1999-605 og LG-1999-606/ Rt-2001-227

Northfish-saken

-Tana og Varanger herredsrett 1998.

Ligningsfunksjonær i Oslo-saken

-Oslo byrett/forhørsrett/Borgarting lagmannsrett 1999/2000.
TOSLO-1999-5591 / TOSLO-1999-314/ LB-2000-1010

Seilbåt-saken

Bergen byrett/Oslo forhørsrett 2000.

UNICEF-saken

-Oslo tingrett/Borgarting lagmannsrett 2001/2002.
LB-2002-1332

Trykkeriprovisjon-saken

-Oslo tingrett 2002.
TOSLO-2002-5787

Statoil-Rheinhold & Mahla-saken

-Stavanger tingrett 2005.

Veritas-saken

Oslo tingrett/Borgarting lagmannsrett 2004/2005
LB-2004-25539/RG-2005-901

Båtsertifikat-saken

-Oslo tingrett/Borgarting lagmannsrett 2005/2007.
TOSLO-2004-14449/LB-2005-152636

Røde Kors-saken

-Oslo tingrett 2004/2005.
TOSLO-2004-59280

AMV-saken

-Heggen og Frøland tingrett 2005.
THEGG-2005-68891

SOBBL-saken

-Sarpsborg tingrett desember 2006.

Aetat-saken

-Oslo tingrett mai 2008.

Banksjef II-saken

Bergen tingrett/Gulating lagmannsrett/Høyesterett (2008-2009)
LG-2008-48308/Rt-2009-524

Transparency International – den globale koalisjonen mot korrupsjon

Bli medlem – www.transparency.no

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
NORGE**

Postboks 582 Sentrum, 0106 OSLO
Besøksadresse: Tollbugata 32, 0157 OSLO

Gjøvik kommune**RÅD FOR ETIKKARBEID I KOMMUNER**

Sluttbehandles i:	Kontrollutvalget		
Behandling	Møtedato	Saksbehandler	Unntatt off.
Kontrollutvalget	09.05.2018	Kjetil Solbrækken	Nei

Saksdokumenter:

1. *Råd for etikkarbeid i kommuner* (del av rapport fra Kommunens Sentralforbund / Oslo Economics, 2018)

Vedlegg 1

FORSLAG TIL VEDTAK:

Råd for etikkarbeid i kommuner, utgitt av Kommunens Sentralforbund, tas til orientering.

SAKSOPPLYSNINGER:**Bakgrunn/oppsummering:**

Kommunens Sentralforbund (KS) har nylig gitt ut en samling råd for etikkarbeid i kommuner. Rådene er utarbeidet av Oslo Economics på oppdrag fra KS, i samarbeid med professor Tina Søreide ved NHH. Rådene angir hvordan kommuner og fylkeskommuner bør jobbe for å hindre uetisk atferd og korrupsjon. Rådene er ment som en støtte til ledere og folkevalgte.

Rådene legges frem for kontrollutvalget til orientering og som støtte i kontrollutvalgets videre arbeid rettet mot etikk og korrupsjonsforebygging i Løten kommune (prioritert tema i kontrollutvalgets plan for forvaltningsrevisjon 2017-2019).

Rådene er relevante å ta med seg i den planlagte dialogen med ordfører og administrative ledere omkring om risikovurderinger og korrupsjonsforebygging, jf. kontrollutvalgets vedtak i sak 03/2018.

Kort om rådene:

Rådene er inndelt i ni sentrale arbeidsområder. For hvert arbeidsområde gis to til fem råd om etikkarbeidet og oppfølgingen av dette. Rådene er utarbeidet på grunnlag av beste praksis nasjonalt og internasjonalt (hovedkilde OECD). En del av rådene bygger på lovkrav og/eller gir veiledning til hvordan lovbestemmelser kan etterleves i praksis.

Rådene retter seg primært mot ledere i kommuner og fylkeskommuner. Når det i et råd står at «kommunen bør», betyr dette at administrasjonssjef, enhetsledere og andre ledere i administrasjonen og virksomhetene bør ta ansvar for at det skjer. Der politiske utvalg har ansvar for etikkarbeidet beskrives det eksplisitt.

Nedenfor er de ni arbeidsområdene listet opp:

1. VERDIER, HOLDNINGER OG KULTUR

2. ETISKE RETNINGSLINJER

3. RISIKOANALYSER FOR Å AVDEKKE SÅRBARE OMRÅDER OG PROSESSER

4. KLAR ROLLE- OG ANSVARSFORDELING

5. KOMMUNENS KONTROLLUTVALG

6. INTERNKONTROLL MED FOKUS PÅ UETISK ATFERD OG KORRUPSJON

7. VARSLINGSRUTINER FOR Å AVDEKKE KRITIKKVERDIGE FORHOLD

8. ÅPENHET OG INNSYN FOR OFFENTLIGHETEN

9. BRUKE MULIGHETENE I DIGITALISERING FOR Å HINDRE UETISK ATFERD OG KORRUPSJON

Råd for etikkarbeid i kommuner

Del av Oslo Economics rapport 2017-61

Råd for etikkarbeid i kommuner

Kommunesektoren arbeider kontinuerlig for å hindre uetisk atferd og korrupsjon. På oppdrag fra KS har Oslo Economics, i samarbeid med Prof. Tina Søreide ved NHH, utviklet et sett råd for hvordan kommuner og fylkeskommuner bør jobbe for å hindre uetisk atferd og korrupsjon. Rådene er ment som en støtte til ledere og folkevalgte.

Rådene er inndelt i ni sentrale arbeidsområder. For hvert arbeidsområde gis to til fem råd om etikkarbeidet og oppfølgingen av dette. Rådene er utarbeidet på grunnlag av beste praksis nasjonalt og internasjonalt (hovedkilde OECD). En del av rådene bygger på lovkrav og/eller gir veiledning til hvordan lovbestemmelser kan etterleves i praksis.

Rådene er relevante for alle kommuner og fylkeskommuner, uavhengig av organisasjonsform. For enkelthets skyld er rådene formulert for en kommune styrt etter formannskapsmodellen. Rådene retter seg primært mot ledere i kommuner og fylkeskommuner. Når det i et råd står at «kommunen bør», betyr dette at administrasjonssjef, enhetsledere og andre ledere i administrasjonen og virksomhetene bør ta ansvar for at det skjer. Der politiske utvalg har ansvar for etikkarbeidet beskrives det eksplisitt.

Vi håper at rådene vil være til nytte for kommuner og fylkeskommuner som ønsker å vurdere og forbedre sitt etikkarbeid.

1. VERDIER, HOLDNINGER OG KULTUR

- Kommunen bør ha verdier som tydeliggjør rollen medarbeidere og folkevalgte har overfor samfunnet og brukere av kommunale tjenester
- Kommunen bør ha offentliggjort sine verdier
- Kommunen bør iverksette tiltak slik at medarbeidere og folkevalgte får en god forståelse for verdienes praktiske betydning og tar ansvar for at de etterleves, for eksempel gjennom dilemmatrening og medarbeidersamtaler

2. ETISKE RETNINGSLINJER

- Kommunen bør ha vedtatt og offentliggjort etiske retningslinjer for medarbeidere og folkevalgte
- De etiske retningslinjene bør beskrive hvordan medarbeidere og folkevalgte skal håndtere interessekonflikter, herunder habilitetsspørsmål, bierverv og gaver/fordeler
- De etiske retningslinjene bør beskrive reaksjoner ved brudd på retningslinjene
- Kommunen bør jevnlig undersøke om medarbeidere og folkevalgte kjenner og etterlever de etiske retningslinjene, og om det blir reagert ved brudd på retningslinjene
- Nye medarbeidere bør underskrive på at de vil følge de etiske retningslinjene, som en del av arbeidskontrakten

3. RISIKOANALYSER FOR Å AVDEKKE SÅRBARE OMRÅDER OG PROSESSER

- Kommunen bør jevnlig kartlegge hvilke prosesser som er mest utsatt for risiko for uetisk atferd og korrupsjon
- Kommunen bør prioritere kartlegging av risiko for uetisk atferd og korrupsjon i kjente risikoområder som anskaffelser, plan- og byggesaksbehandling og eierstyring av kommunale selskap
- Kommunen bør iverksette risikoreduserende tiltak når det avdekkes risiko for uetisk atferd og korrupsjon

4. KLAR ROLLE- OG ANSVARSFORDELING

- Administrativ og politisk ledelse bør arbeide aktivt for å opprettholde en klar rolle- og ansvarsfordeling mellom folkevalgte og administrasjonen
- Kommunen bør arbeide aktivt for å opprettholde en klar rolle- og ansvarsfordeling mellom ulike avdelinger og medarbeidere innad i administrasjonen
- Administrasjonssjef og ordfører bør jevnlig gjøre rede for hvordan ulike deler av administrativ og politisk ledelse opprettholder en klar rolle- og ansvarsfordeling i praksis

5. KOMMUNENS KONTROLLUTVALG

- Kontrollutvalget bør ha fokus på å avdekke uetisk atferd og korrupsjon
- Kontrollutvalget bør få gjennomført kontroller på grunnlag av risikoanalyser og mistanke om uetisk atferd

6. INTERNKONTROLL MED FOKUS PÅ UETISK ATFERD OG KORRUPSJON

- Rutiner for å avdekke og hindre uetisk atferd og korrupsjon bør inngå som en del av internkontrollen
- Internkontroll for å hindre uetisk atferd og korrupsjon bør gjennomføres på grunnlag av risikoanalyser og mistanke, samt i form av stikkprøver
- Administrasjonssjefen bør jevnlig redegjøre overfor kommunestyret om hvordan internkontroll brukes for å avdekke og hindre uetisk atferd og korrupsjon

7. VARSLINGSRUTINER FOR Å AVDEKKE KRITIKKVERDIGE FORHOLD

- Kommunen bør anerkjenne verdien av varsling og arbeide for et godt yringsklima
- Kommunen bør gjøre det enkelt og trygt å varsle om kritikkverdige forhold
- Varslingsrutiner bør beskrive hvordan medarbeidere kan si fra om kritikkverdige forhold til andre enn sin egen leder
- Kommunen bør jevnlig undersøke om medarbeidere kjenner til varslingsrutinene og varslernes rettigheter
- I tillegg til varslingsrutiner bør kommunen ha tipsmottak for innbyggere som har mistanke om uetisk atferd og korrupsjon i kommunen

8. ÅPENHET OG INNSYN FOR OFFENTLIGHETEN

- Kommunen bør gi medarbeidere en praktisk veiledning om hvilken type informasjon som skal og ikke skal unntas offentlighet
- Veiledningen bør legge vekt på meroffentlighetsprinsippet
- Kommunen bør gjøre det enkelt for publikum å bli kjent med beslutningsprosesser, forvaltningspraksis, tjenesteyting og -kvalitet
- Kommunen bør gjennomføre tilfeldige kontroller av saker og informasjon unntatt offentlighet og vurdere om offentlighetsloven etterleves

9. BRUKE MULIGHETENE I DIGITALISERING FOR Å HINDRE UETISK ATFERD OG KORRUPSJON

- Der det er mulig bør kommunens medarbeidere bruke digitale saksbehandlingssystem som sikrer at saksbehandlere kun har tilgang til egne saker, at spor lagres, og at personer med rett fullmakt må godkjenne saker før endelige vedtak
- Kommunen bør arbeide aktivt for at digitale løsninger innrettes på en måte som hindrer uetisk atferd og korrupsjon
- Kommunen bør bruke potensialet i digitale løsninger for å gi økt åpenhet og innsyn i kommunenes arbeid

Forklaring av råd for etikkarbeid i kommuner

1. VERDIER, HOLDNINGER OG KULTUR

Verdier, holdninger og kultur er grunnleggende elementer for å fremme etisk atferd og hindre korrupsjon.

For å støtte opp om gode holdninger og en sunn kultur, kan kommunen skrive ned og offentliggjøre sine verdier. Verdiene skal uttrykke hva som kjennetegner kommunens virksomhet i dens roller og funksjoner. Verdiene er rettesnoren for alle medarbeidere og folkevalgte, og signaliserer for omverdenen hva som skal kjennetegne kommunens virksomhet.

Ved å ha et aktivt og bevisst forhold til verdiene, vil de som opptrer på vegne av kommunen stå bedre rustet til å møte uetisk atferd og korrupsjon. Det vil også kunne forhindre utglidninger og dermed forebygge at uheldig praksis finner fotfeste.

For å sikre at de etterleves, må verdiene synliggjøres, tas opp med jevne mellomrom og gjøres relevante i den praktiske hverdagen i alle deler av kommunen. Det kan være enkelt å glemme verdier hvis de ikke gjentas og gjøres kjent gjennom praktiske eksempler. Små avvik kan over tid føre til aksept og at verdigrunnlaget skifter, slik at større avvik ikke lenger oppleves som alvorlige. Ledere er viktige rollemodeller i dette arbeidet og er avgjørende for å bygge en kultur med høy etisk bevissthet.

Råd 1: Kommunen bør ha verdier som tydeliggjør rollen medarbeidere og folkevalgte har overfor samfunnet og brukere av kommunale tjenester

Kommunene leverer velferdstjenester og forvalter offentlig myndighet og fellesskapets midler. Verdiene bør bidra til å fremme kommunenes mål ved å tydeliggjøre rollen medarbeidere og folkevalgte har overfor samfunnet og kommunens innbyggere.

Råd 2: Kommunen bør ha offentliggjort sine verdier

I teorien kan verdier ofte oppfattes som allmenne og enkle å slutte seg til. I praksis kan medarbeidere og folkevalgte oppleve at verdiene settes på prøve, at det oppstår dilemmaer eller konflikter hvor det ikke er opplagt hvordan en skal opptre. Verdiene kan gi veiledning i etiske dilemmaer som ikke er regulert gjennom lover og retningslinjer. Som et minimum bør kommunen skriftliggjøre og offentliggjøre sine verdier for å gjøre dem best mulig kjent for flest mulig.

Råd 3: Kommunen bør iverksette tiltak slik at medarbeidere og folkevalgte får en god forståelse for verdienes praktiske betydning og tar ansvar for at de etterleves, for eksempel gjennom dilemmatrening og medarbeidersamtaler

Det er ikke nok å formulere og offentliggjøre gjennomtenkte verdier hvis de ikke blir forstått og etterlevd i praksis. Etikk handler i mange tilfeller om dilemmaer, gråsoner og vanskelige valg. Derfor er det nødvendig at alle tar ansvar for verdiene og at riktig atferd trenes. Dilemmatrening gir medarbeidere og folkevalgte muligheten til å reflektere over konkrete etiske problemstillinger og utfordre egne og andres holdninger. Dilemmatrening bør være tilpasset faktiske problemstillinger den enkelte medarbeider og folkevalgte møter i hverdagen.

En annen anledning til å styrke verdigrunnlaget er medarbeidersamtaler. Ved å ta opp verdigrunnlaget og diskutere innholdet og etiske problemstillinger, kan ledere bruke disse samtalene til å forme holdningene hos medarbeiderne i kommunen.

Det finnes flere andre tiltak som kommunen kan iverksette for å gjøre innholdet i verdiene kjent, for eksempel opplæring eller seminarer, og introduksjonskurs for nye medarbeidere og folkevalgte.

Tiltakene for å gi medarbeidere og folkevalgte bedre kjennskap til verdiene kan også brukes for å bedre forståelsen for og etterlevelsen av de etiske retningslinjene.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- [Etikk og verdier i Bergen kommune](#)
- [Eksempler på etiske dilemma fra KS Folkevalgtprogram](#)
- [Kortfilmer om etisk refleksjon \(KS\)](#)
- [Etiske valg – et e-læringsprogram \(Oslo kommune\)](#)

Relevant lovverk/forskrift

- [Kommuneloven, paragraf 1 \(lovens formål\)](#)

ARBEIDSSOMRÅDE 2: ETISKE RETNINGSLINJER

Etiske retningslinjer er rettesnorer for håndtering av etiske problemstillinger som oppstår for medarbeidere og folkevalgte i kommunen. Retningslinjene kan være konkretiseringer av kommunens verdier. De bør gi praksisorientert veiledning og klare anvisninger om hvilken type atferd som forventes i hvilke situasjoner.

Etiske retningslinjer bør utarbeides lokalt, men mange kommuner velger å ta utgangspunkt i andres når de lager sine egne retningslinjer. Det er nyttig å se hvordan andre kommuner har løst dette, men det er likevel viktig at retningslinjene bygger på en selvstendig vurdering tilpasset den enkelte kommunes situasjon.

Råd 1: Kommunen bør ha vedtatt og offentliggjort etiske retningslinjer for medarbeidere og folkevalgte

Mange kommuner har utarbeidet etiske retningslinjer for medarbeidere og folkevalgte. Kommuner som ikke har gjort det, bør prioritere dette arbeidet. De etiske retningslinjene bør behandles av kommunestyret og offentliggjøres – for eksempel ved å legge dem på intranett, på nettsiden eller gjennom en etikkplakat. Offentliggjøring bidrar til å gjøre retningslinjene kjent og dermed til at de etterleves.

Noen kommuner har kun etiske retningslinjer for medarbeidere, mens andre har det både for medarbeidere og folkevalgte. Det anbefales at det utarbeides etiske retningslinjer også for folkevalgte, enten egne retningslinjer eller felles for medarbeidere og folkevalgte. Begrunnelsen for å ha etiske retningslinjer for folkevalgte er den samme som for medarbeidere; de bidrar til at kjente etiske problemstillinger håndteres riktig.

Råd 2: De etiske retningslinjene bør beskrive hvordan medarbeidere og folkevalgte skal håndtere interessekonflikter, herunder habilitetsspørsmål, bierverv og gaver/fordeler

Det er viktig at de etiske retningslinjene gjør det enklere for medarbeidere og folkevalgte å håndtere interessekonflikter. Interessekonflikter oppstår blant annet ved at ansatte eller folkevalgte har egne interesser som kan påvirke deres objektivitet og integritet, noe som kan resultere i at hensynet til kommunens interesser blir skadelidende. For eksempel kan det oppstå en interessekonflikt når en leder i kommunen skal ansette en medarbeider og en nær venn er blant søkerne.

De etiske retningslinjene skal bidra til å håndtere disse interessekonfliktene på en etisk riktig måte, for eksempel gjennom regler for habilitet. I det nevnte eksemplet kan lederen være inhabil og bør overlate ansettelsesprosessen til andre. Andre sentrale problemstillinger knyttet til interessekonflikter, som også bør reguleres av etiske retningslinjer, er bierverv og gaver/fordeler.

Råd 3: De etiske retningslinjene bør beskrive reaksjoner ved brudd på retningslinjene

For å underbygge at de etiske retningslinjene følges bør det defineres reaksjoner ved brudd på disse. Reaksjoner bør helst være rettet mot ansvarlige enkeltpersoner. For eksempel kan bøter til virksomheter ofte være en lite målrettet reaksjon ettersom det først og fremst fører til lavere tjenestekvalitet, som straffer brukerne og ikke de som har brutt retningslinjene. På generelt grunnlag er det mer virkningsfullt å sanksjonere ansvarlige enkeltpersoner, eventuelt pålegge tilsyn/rapportering som påvirker deres arbeidshverdag. Å vise at brudd på etiske retningslinjer gir reaksjoner kan ha en viktig forebyggende funksjon.

Råd 4: Kommunen bør jevnlig undersøke om medarbeidere og folkevalgte kjenner og etterlever de etiske retningslinjene, og om det blir reagert ved brudd på retningslinjene

At medarbeidere og folkevalgte kjenner de etiske retningslinjene er en absolutt forutsetning for at de følges. I tillegg er det svært viktig for etterlevelsen at det blir reagert ved brudd på retningslinjene.

Ved jevnlig å undersøke om medarbeidere og folkevalgte faktisk kjenner retningslinjene og om det blir reagert ved brudd, kan kommunen bidra til at kunnskapen oppfriskes og at retningslinjer følges. I tillegg kan svarene fra undersøkelsen brukes til å vurdere behovet for videre etikkarbeid i kommunen.

Hva som kan regnes som jevnlig undersøkelse avhenger av kommunens karakter og størrelse. For mange kommuner vil en oppfølging hvert 2-3 år være tilstrekkelig. For andre kommuner, som i en periode fokuserer mye på etikkarbeid, kan det være hensiktsmessig å undersøke årlig. Undersøkelsens form avhenger også av kommunens karakter og størrelse. I noen kommuner og sammenhenger kan en enkel og uformell undersøkelse være et nyttig bidrag. For andre kommuner vil det være nødvendig med en anonym spørreundersøkelse.

Råd 5: Nye medarbeidere bør underskrive på at de vil følge de etiske retningslinjene, som en del av arbeidskontrakten

Å be nye medarbeidere underskrive på at de vil følge de etiske retningslinjene har flere fordeler. For det første bidrar det til at de gjør seg kjent med retningslinjene. For det andre vil de trolig være mindre tilbøyelige til å bryte noe de har underskrevet på. For det tredje kan det gjøre det lettere for arbeidsgiveren å reagere ved brudd på retningslinjene. I sum kan dette bidra til å hindre uetisk atferd i kommunen.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Etisk standard Bærum kommune
- Etiske regler for ansatte i Oslo kommune
- Etiske retningslinjer for ansatte og folkevalgte i Kristiansand kommune
- Rammeverk for etiske retningslinjer (KS)

ARBEIDSSOMRÅDE 3: RISIKOANALYSER FOR Å AVDEKKE SÅRBARE OMRÅDER OG PROSESSER

Hensikten med risikoanalyser er å finne ut hvordan etikk- og antikorrupsjonsarbeidet bør innrettes og hva som bør prioriteres. Kommunen har begrensede ressurser som skal fordeles på en effektiv måte. Ved å gjennomføre risikoanalyser kan en få frem hvor det er størst fare for uetisk atferd og korrupsjon. Kartlegging og analyse av risiko er derfor et nødvendig utgangspunkt for å vurdere og etablere risikoreduserende tiltak.

Risiko for uetisk atferd og korrupsjon oppstår spesielt i situasjoner der kommunen forvalter goder og avgjørelser som kan ha stor økonomisk betydning for den enkelte (for eksempel innkjøpsmidler og regulering av arealer til utbygging), og der det gjøres skjønnsmessige vurderinger som er vanskelige å etterprøve.

Risiko for uetisk atferd og korrupsjon bør analyseres både på administrativt og politisk nivå. Kort forklart kan en risikoanalyse gjøres ved å forsøke å besvare tre grunnleggende spørsmål:

Hvor og hvordan kan uetisk atferd og korrupte handlinger skje i virksomheten?

Hvor sannsynlig er disse hendelsene?

Hvilke konsekvenser kan hendelsene ha?

Basert på en slik risikokartlegging kan kommunen eller enkelte virksomheter i kommunen sette sammen et helhetlig bilde av risikoen for uetisk atferd og korrupsjon, og på grunnlag av det prioritere risikoreduserende tiltak. Analysen kan gjøres enkelt eller mer formelt, avhengig av behov og ressurser.

Råd 1: Kommunen bør jevnlig kartlegge hvilke prosesser som er mest utsatt for risiko for uetisk atferd og korrupsjon

Risikobildet forandres hele tiden ettersom organisasjonen utvikles og omverdenen forandres. Det er derfor viktig å oppdatere risikoanalysene. Hva som er et hensiktsmessig tidsintervall for risikoanalyser varierer fra kommune til kommune og fra område til område. For områder, kommuner eller virksomheter som er kjent med at de har utfordringer, anbefales det å gjennomføre eller oppdatere risikoanalyser for eksempel hvert 1-3 år. For andre områder, kommuner eller virksomheter kan det være tilstrekkelig å gjøre dette for eksempel hvert 4-5 år.

Råd 2: Kommunen bør prioritere kartlegging av risiko for uetisk atferd og korrupsjon i kjente risikoområder som anskaffelser, plan- og byggesaksbehandling og eierstyring av kommunale selskaper

Fra undersøkelser vet vi at anskaffelser, plan- og byggesaker og eierstyring av kommunale selskaper er områder hvor det er særlig risiko for uetisk atferd og korrupsjon. Det skyldes blant annet at det på disse områdene forvaltes betydelige ressurser og knappe ressurser, som til dels blir skjønnsmessig fordelt. Risikoanalyser rettet mot disse områdene bør derfor prioriteres.

Råd 3: Kommunen bør iverksette risikoreduserende tiltak når det avdekkes risiko for uetisk atferd og korrupsjon

Når risiko avdekkes er det behov for handling. Inspirasjon til mulige tiltak finnes blant annet i denne listen med råd for etikkarbeid.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Veileder i gjennomføring av risikoanalyser for uetisk atferd i «Beskytt kommunen! Håndbok i antikorrupsjon» (KS/ Transparency International) (side 26-27)
- Oppsummering fra Risiko- og sårbarhets (ROS) analyse: etikk og antikorrupsjon i Drammen kommune
- Anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll fra KS

ARBEIDSSOMRÅDE 4: KLAR ROLLE- OG ANSVARSFORDELING

En klar rolle- og ansvarsfordeling har en viktig funksjon i forebygging av uetisk atferd og korrupsjon. Ved å fordele ansvar og makt på flere posisjoner, oppnår kommunen «checks and balances». Kommunestyret og fylkestinget har en plikt til å definere ansvarsfordeling gjennom delegasjonsreglementet i kommunelovens paragraf 39.

Kommunen skal sikre en klar rolle- og ansvarsfordeling, både mellom de folkevalgte og administrasjonen og innad i administrasjonen sentralt og i de forskjellige virksomhetene. Det er viktig at rolle- og ansvarsfordeling ikke bare eksisterer på papiret, men at denne følges i praksis.

Råd 1: Administrativ og politisk ledelse bør arbeide aktivt for å opprettholde en klar rolle- og ansvarsfordeling mellom folkevalgte og administrasjonen

En klar rolle- og ansvarsfordeling mellom administrasjonen og folkevalgte i kommunestyret er grunnleggende viktig. Administrativ og politisk ledelse har ofte et tett samarbeid. I noen kommuner vil kommuneledere og politikere også ha en privat relasjon gjennom personlige vennskap eller annet. I slike tilfeller er det ekstra viktig å være oppmerksom på rolle- og ansvarsfordelingen.

Råd 2: Kommunen bør arbeide aktivt for å opprettholde klar rolle- og ansvarsfordeling mellom ulike avdelinger og medarbeidere innad i administrasjonen

Klar rolle- og ansvarsfordeling innad i administrasjon sentralt og i de ulike virksomhetene i kommunen er viktig for å forebygge uetisk atferd og korrupsjon. For å hindre at relasjoner visker ut rolle- og ansvarsfordelingen er det viktig at kommunen gjør at aktivt arbeid for å opprettholde og tydeliggjøre rolle- og ansvarsfordelingen, for eksempel mellom personalfunksjonen/avdelingen og virksomhetsledere, og økonomi/regnskapsfunksjonen/avdelingen og virksomhetsledere. Klar rolle- og ansvarsfordeling er ikke til hinder for viktig samarbeid på tvers i kommunens virksomhet.

Råd 3: Administrasjonssjef og ordfører bør jevnlig gjøre rede for hvordan ulike deler av administrativ og politisk ledelse opprettholder en klar rolle- og ansvarsfordeling i praksis

Hovedansvaret for å opprettholde rolle- og ansvarsfordelingen mellom administrasjon og politikk ligger hos administrasjonssjefen og ordføreren, og er omtalt i Kommuneloven. Kommunestyret kan be administrasjonssjefen og ordføreren jevnlig redegjøre for dette. En slik redegjørelse kan gi viktig informasjon til andre i kommunen og innbyggerne generelt, samt sikre at administrasjonssjefen og ordføreren engasjerer seg i problemstillingen.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- KS Folkevalgtprogram om samspillet politikk og administrasjon (kapittel 4)
- Delegeringsreglement (Asker kommune)
- Delegeringsreglement (Frogn kommune)

Relevant lovverk/forskrift

- Kommuneloven

ARBEIDSSOMRÅDE 5: KOMMUNENS KONTROLLUTVALG

Kontrollutvalget skal føre tilsyn og kontroll med kommunens virksomhet på vegne av kommunestyret. Et velfungerende system for kontroll er avgjørende i kommunens arbeid for å forebygge og avdekke uetisk atferd og korrupsjon. Gode kontrollrutiner øker sjansen for at uetisk atferd og korrupsjon blir oppdaget og virker dermed forbyggende.

Råd 1: Kontrollutvalget bør ha fokus på å avdekke uetisk atferd og korrupsjon

Å bidra til å avdekke uetisk atferd og korrupsjon er en viktig del av kontrollutvalgets rolle, og bør settes høyt på dagsordenen.

Råd 2: Kontrollutvalget bør få gjennomført kontroller på grunnlag av risikoanalyser og mistanke om uetisk atferd

For å forebygge og hindre uetisk atferd og korrupsjon bør kontrollutvalget konsentrere sitt arbeid på områder med høy risiko for uetisk atferd og korrupsjon. Dette kan oppnås ved å velge ut områder på grunnlag av risikoanalyser, i tillegg til områder der det er konkrete mistanker om uetisk atferd.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Veileder til medlemmer av Kontrollutvalget – fokus på kommunal kvalitet (KS og NKRF)
- Kontrollutvalgsboken

Relevant lovverk/forskrift

- Forskrift om kontrollutvalg i kommuner og fylkeskommuner

ARBEIDSRÅDE 6: INTERNKONTROLL MED FOKUS PÅ UETISK ATFERD OG KORRUPSJON

Internkontroll handler i prinsippet om å ha styring og kontroll med tjenesteproduksjon og myndighetsutøvelse, og at de sentrale støtteprosessene utføres i tråd med politiske mål, faglige krav, lover og regelverk. Internkontroll er administrasjonens styringssystem. En god internkontroll inneholder elementer som skal bidra til å forhindre og avdekke uetisk atferd og korrupsjon, og rette opp uheldig praksis

Råd 1: Rutiner for å avdekke og hindre uetisk atferd og korrupsjon bør inngå som en del av internkontrollen

Å forebygge uønskede hendelser og hindre myndighetsmisbruk er eksplisitte mål med internkontrollen. For å oppnå disse målene og hindre uetisk atferd og korrupsjon spesielt, er det behov for rutiner for dette i internkontrollen.

Råd 2: Internkontroll for å hindre uetisk atferd og korrupsjon bør gjennomføres på grunnlag av risikoanalyser og mistanke, samt i form av stikkprøver

Internkontrollen bør innrettes slik at det blir et effektivt virkemiddel for å forebygge og avdekke uetisk atferd og korrupsjon. Den bør både være systematisk og samtidig ha et tilfeldig element som gjør at uetisk atferd kan avdekkes i alle deler av organisasjonen.

Kontroller bør i stor grad gjøres på grunnlag av risikoanalyser og mistanke (for eksempel som følge av tips fra brukere eller leverandører). For å forebygge uetisk atferd er det viktig at det i tillegg gjennomføres tilfeldige prøver (stikkprøver) av beslutninger og prosesser, uavhengig av risikoanalyser og mistanke. De tilfeldige prøvene vil i mange tilfeller ikke finne at det er skjedd noe uetisk. Deres verdi ligger i at de kan gi en effektiv forebyggende virkning for organisasjonen som helhet.

Råd 3: Administrasjonssjefen bør jevnlig redegjøre overfor kommunestyret om hvordan internkontroll brukes for å avdekke og hindre uetisk atferd og korrupsjon

Administrasjonssjefen har det overordnede ansvaret for internkontrollen. For å sikre at internkontrollen også bidrar til å avdekke og hindre uetisk atferd og korrupsjon er det viktig at kommunestyret, som har det overordnede ansvaret for egenkontrollen, holdes informert om arbeidet. Dette kan sikres ved at administrasjonssjefen på jevnlig basis redegjør for kommunestyret hvordan internkontroll brukes for å avdekke og hindre uetisk atferd og korrupsjon.

Redegjørelsen kan for eksempel gjøres muntlig for kommunestyret og/eller inngå som en del av årsberetningen fra administrasjonen. Kommuneleven (kapittel 8 § 48) stiller krav om at det i årsberetningen skal [...] redegjøres for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å sikre betryggende kontroll og en høy etisk standard i virksomheten.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Veileder Rådmannens internkontroll – Hvordan få orden i eget hus (KS)
- Regjeringens sider med lenker til relevant lovverk rundt egenkontroll i kommuner
- Eksempel på årsberetning og rapportering (Asker kommune, side 11-12)

Relevant lovverk/forskrift

- Kommuneleven (kapittel 8 § 48)

ARBEIDSSOMRÅDE 7: VARSLINGSORDNING FOR Å AVDEKKE KRITIKKVERDIGE FORHOLD

Å varsle er å si fra om kritikkverdige forhold på arbeidsplassen til noen som kan gjøre noe med det. Begrepet «et varsel» kan omfatte både uformelle, muntlige beskjeder til nærmeste leder, og formaliserte prosesser gjennom skriftlige varslingskanaler. En varslingsordning skal bidra til at medarbeidere tør å si fra om kritikkverdige forhold, og dermed til å forhindre og forbedre disse.

Virksomheter med minst fem arbeidstakere skal ha varslingsrutiner. Flere kommuner har også tiltak som går utover lovens krav, som for eksempel anonyme varslingskanaler og tipsmottak for innbyggere.

Råd 1: Kommunen bør anerkjenne verdien av varsling og arbeide for et godt ytringsklima

Kommunen har i henhold til arbeidsmiljøloven plikt til å oppmuntre sine medarbeidere til å varsle om kritikkverdige forhold og tilrettelegge for varsling. For å bidra til dette er det viktig at verdien av varsling anerkjennes i kommunen og at kommunen arbeider for å fremme et godt ytringsklima. Noen mulige tiltak i denne sammenheng er å informere om hva varsling er, hva verdien er for kommunen, samt anerkjenne varslere.

Råd 2: Kommunen bør gjøre det enkelt og trygt å varsle om kritikkverdige forhold

Arbeidsmiljøloven gir vern mot gjengjeldelse av varsling og stiller krav til at det skal finnes en varslingsordning i kommunen. I tillegg til å tilfredsstille lovens krav er det viktig at det i kommunen i praksis er enkelt og trygt å varsle om kritikkverdige forhold, både muntlig og gjennom formelle kanaler.

For å bidra til å gjøre det enkelt og trygt å varsle om kritikkverdige forhold bør det være klart for ansatte hva som kan regnes som kritikkverdige forhold på egen arbeidsplass og hvordan de på ulike måter kan varsle om dem. Åpne diskusjoner på enkelte arbeidsteder kan være et godt tiltak. Det er viktig at varslingsrutinene legger til rette for enkle og ubyråkratiske måter å varsle på når det er mulig, for eksempel muntlige beskjeder til ledere og tillitsvalgte, i tillegg til formelle prosesser når det er nødvendig.

Råd 3: Varslingsrutiner bør beskrive hvordan medarbeidere kan si fra om kritikkverdige forhold til andre enn sin egen leder

I tilfeller der det varsles om en kollega på samme nivå eller i en annen avdeling, vil det ofte være hensiktsmessig å varsle til sin egen leder. Dette kan enten skje gjennom en muntlig beskjed, eller en mer formell prosess når det er nødvendig. En utfordring oppstår imidlertid når lederen er ansvarlig for det kritikkverdige forholdet som arbeidstakeren vil varsle om, eller ikke reagerer på varslere om andre. I slike tilfeller er det viktig at medarbeideren kan si fra om det kritikkverdige forholdet til andre enn sin egen leder.

For å kunne varsle om egen leder kan det være en fordel om det er mulig å varsle konfidensielt. Konfidensialitet innebærer at varslersens identitet er kjent for den som mottar varselet, men ikke for dem det varsles om. Kommunen kan også vurdere å legge til rette for at varsling skjer anonymt for å styrke beskyttelsen av varsleren.

I noen tilfeller vil det etter varslersens oppfatning være personer på toppnivå i kommunen som er ansvarlig for det varsleren mener er kritikkverdig. Av den grunn bør varslingsrutiner beskrive hvordan og til hvem arbeidstakere da skal varsle til. Det kan også varsles eksternt, for eksempel til offentlige tilsynsmyndigheter. I en del tilfeller vil varslere om kritikkverdige forhold i kommunen gis til folkevalgte. Det bør derfor finnes rutiner for hvordan folkevalgte skal håndtere varslere.

Råd 4: Kommunen bør jevnlig undersøke om medarbeidere kjenner til varslingsrutinene og varslernes rettigheter

Kjennskap til varslingsrutiner og varslersens rettigheter øker sannsynligheten for at arbeidstakere vil si fra om kritikkverdige forhold. Kommunen bør derfor undersøke om arbeidstakerne kjenner til varslingsrutinene og varslersens rettigheter. Undersøkelsen kan i seg selv øke bevisstheten rundt varsling, samt avdekke eventuelt behov for kompetansebygging.

Råd 5: I tillegg til varslingsrutiner bør kommunen ha tipsmottak for innbyggere som har mistanke om uetisk atferd og korrupsjon i kommunen

Varsling slik begrepet brukes i arbeidsmiljøloven, omfatter tilfeller der arbeidstakere (også innleide) sier fra om kritikkverdige forhold til noen som kan gjøre noe med det.

Som et supplement til varsling fra arbeidstakere, kan tips fra brukere, leverandører og innbyggere generelt være en viktig kilde til informasjon om kritikkverdige forhold i kommunen. Kommunen bør derfor innrette trygge tipsmottak også for personer som ikke er ansatt i kommunen. I en del tilfeller vil tips om

kritikkverdige forhold i kommunen gis til folkevalgte. Det bør derfor finnes rutiner for hvordan folkevalgte skal håndtere tips fra publikum.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Ytringsfrihet og varsling - veileder for kommuner og fylkeskommuner (KS)
- Hva er varsling – temaside fra Fritt ord
- Varslingsrutiner i Gran kommune

Relevant lovverk/forskrift

- Arbeidsmiljølovens bestemmelser om varsling

ARBEIDSRÅDE 8: ÅPENHET OG INNSYN FOR OFFENTLIGHETEN

Åpenhet og innsyn innebærer at omverden får se hvordan kommunen drives og hvordan beslutninger tas. Åpenhet og innsyn gjør at flere utenfor kommunen, inkludert media, får mulighet til å avdekke eventuelle kritikkverdige forhold. Dette kan bidra til å forebygge uetisk atferd og korrupsjon.

Råd 1: Kommunen bør gi medarbeidere en praktisk veiledning om hvilken type informasjon som skal og ikke skal unntas offentlighet

Visse typer informasjon skal unntas offentlighet. Dette er definert i lov og regler, og gjelder for eksempel personopplysninger. Det kan imidlertid oppstå usikkerhet om hvilke opplysninger som er omfattet av hvilke regler for offentliggjøring. Dette kan igjen føre til at for mye eller for lite unntas offentlighet. Som en støtte for medarbeidere bør ansvarlige ledere derfor sørge for at det gis praktisk veiledning i hvilke typer informasjon som skal og ikke skal unntas offentlighet.

Råd 2: Veiledningen bør legge vekt på meroffentlighetsprinsippet

Et godt prinsipp i spørsmål om hva som bør offentliggjøres er meroffentlighetsprinsippet. Prinsippet innebærer, i henhold til Justisdepartementets rundskriv G-18/2001, at «vedkommende forvaltningsorgan alltid skal vurdere om et dokument likevel skal gjøres kjent helt eller delvis, selv om det etter bestemmelser i loven kan unntas fra offentlighet, og at det bør gi innsyn dersom omsynet til offentlig innsyn veg tyngre enn behovet for unntak».

Råd 3: Kommunen bør gjøre det enkelt for publikum å bli kjent med beslutningsprosesser, forvaltningspraksis, tjenesteyting og -kvalitet.

For å oppnå åpenhet og mulighet for innsyn er det ikke tilstrekkelig at informasjonen er offentlig tilgjengelig. For å kunne anvendes i praksis bør informasjonen også være lett tilgjengelig. Dette innebærer også åpne møter i folkevalgte organer i henhold til kommuneloven. Andre måter å gjøre informasjon tilgjengelig på er nettløsninger for publisering av informasjon og uthenting av dokumenter og data. Det bør være lett å finne, oversiktlig og enkelt å bruke.

Råd 4: Kommunen bør gjennomføre tilfeldige kontroller av saker og informasjon unntatt offentlighet og vurdere om offentlighetsloven etterleves

Kommunen bør følge opp hvilken type informasjon som unntas og ikke unntas offentligheten. Dette skal sikre at det er god åpenhet om kommunens drift og beslutninger, samt at mulighetene for innsyn ivaretas. Tilfeldige kontroller (stikkprøver) av hvilken type informasjon som unntas offentligheten er en effektiv måte å følge opp dette på.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Felles reglement for åpenhet, innsyn og informasjon for Lillesand kommune
- Informasjonsreglement – åpenhet, innsyn og informasjon (Gjerstad kommune)

Relevant lovverk/forskrift

- Kommunelovens § 31.Møteoffentlighet
- Offentlighetsloven

ARBEIDSMRÅDE 9: BRUKE MULIGHETENE I DIGITALISERING FOR Å HINDRE UETISK ATFERD OG KORRUPSJON

Digitalisering gir nye muligheter for å hindre uetisk atferd og korrupsjon. For eksempel kan digitale løsninger sikre at vedtak ikke kan fattes uten at personer med nødvendige fullmakter har godkjent saken. Videre kan digitalisering gi nye muligheter til etterprøvbare beslutningsprosesser og brukes i opplæringsformål.

Råd 1: Der det er mulig bør kommunens medarbeidere bruke digitale saksbehandlingssystem som sikrer at saksbehandlere kun har tilgang til egne saker, at spor lagres, og at personer med rett fullmakt må godkjenne saker før endelige vedtak

Digitale saksbehandlingssystemer brukes i de fleste tjeneste- og arbeidsområder i kommunen. Slike systemer kan forhindre misbruk og uetisk atferd, for eksempel ved at fullmakter til saksbehandlere er begrenset til egne saker og at tredjepersoner med riktige fullmakter må godkjenne saker. De digitale systemene bør innrettes slik at spor lagres og beslutningsprosesser kan etterprøves. I en del systemer kan det i tillegg være aktuelt å opprette systemvarsler til ledere ved mistenkelig atferd i saksbehandlingen. Dette kan være nyttig i for eksempel plan- og byggesakssystemer, samt digitale anskaffelses/konkurransegjennomføringsverktøy.

Råd 2: Kommunen bør arbeide aktivt for at digitale løsninger innrettes på en måte som hindrer uetisk atferd og korrupsjon

Digitalisering er en pågående prosess og foregår i høyt tempo i mange deler av kommunesektoren. Når det investeres i nye digitale løsninger, er det viktig at kommunen på relevante områder også tenker på hvordan løsningene kan bidra til å hindre uetisk atferd og korrupsjon.

Råd 3: Kommunen bør bruke potensialet i digitale løsninger for å gi økt åpenhet og innsyn i kommunenes arbeid

Digitale løsninger kan hjelpe til å samle informasjon om kommunenes aktivitet og gjøre den enklere tilgjengelig. De vil gi økt åpenhet og lettere mulighet for innsyn, som igjen kan forhindre uetisk atferd og korrupsjon. Et godt eksempel på god digital informasjon er internettløsninger med kart over pågående plan- og byggesaker.

Eksempler på hvordan rådene kan følges i praksis

- Digitaliseringsstrategien i KS
- Planinnsyn - internettløsning for kart over plan- og byggesaker i Oslo kommune

Gjøvik kommune

NY PERSONOPPLYSNINGSLOV – HVA BETYR DET FOR KOMMUNEN?

Sluttbehandles i:	Kontrollutvalget		
Behandling	Møtedato	Saksbehandler	Unntatt off.
Kontrollutvalget	09.05.2018	Kjetil Solbrækken	Nei

Saksdokumenter:

1. <i>Forslag til ny personopplysningslov</i> (pressemelding fra Justis- og beredskapsdepartementet 23.03.2018)	Vedlegg 1
2. <i>Nye personvernregler fra mai 2018</i> (artikkel i Kommunal Rapport 07.04.2017)	Vedlegg 2
3. <i>Nye personvernregler fra 2018. Hva betyr det for din virksomhet?</i> (informasjonsskriv fra Datatilsynet)	Vedlegg 3
4. <i>Bekymret for kommunal datasikkerhet</i> (artikkel i Kommunal Rapport 26.04.2018)	Vedlegg 4

FORSLAG TIL VEDTAK:

Rådmannens informasjon om ny personopplysningslov, og kommunens arbeid med å møte de nye kravene i loven, tas til orientering.

SAKSOPPLYSNINGER:

Personopplysningsloven er et sentralt lovverk for kommunene som kontrollutvalget bør ha kjennskap til.

Kontrollutvalget er kjent med at det foreligger en ny personopplysningslov som vil tre i kraft i løpet av 2018. Kontrollutvalget er også kjent med at datatilsynet har anbefalt alle virksomheter som behandler personopplysninger om å sette seg inn i regelverket og forberede seg til at lovendringen trer i kraft.

Rådmannen er invitert til å orientere nærmere om hvordan endringene påvirker kommunen og hvordan man forbereder seg på å imøtekomme nye krav, jf. kontrollutvalgets vedtak i møte 19.03.2018 (sak 14/2018):

Rådmannen inviteres til å orientere om forslag til ny personopplysningslov og kommunens arbeid med forberedelse til lovendringen.

Med bakgrunn i vedtaket er rådmannen invitert til saken.

VEDLEGG 1

Nye personvernregler fra mai 2018

I mai 2018 får Norge nye personvernregler. Da erstattes dagens regelverk med EUs personvernforordning (GDPR). Som storforbrukere av personopplysninger, får alle kommuner og fylkeskommuner flere og strengere plikter enn før med det nye regelverket.

Publisert 07.04.2017

- Datatilsynet har jobbet tett med kommunesektoren i mange år og gjennomført mange kontroller, sier Datatilsynets direktør Bjørn Erik Thon. - Vår erfaring er at personvern ofte må vike for andre oppgaver eller plikter. Med et nytt og strengere personvernregelverk på trappene er Datatilsynet opptatt av at dere skal kjenne til og forstå hva det nye regelverket betyr for dere. Vi har derfor sendt brev til alle rådmenn, fylkesrådmenn og bydelsdirektørene i Oslo for å fortelle at det kommer nye regler, kort om hva det betyr for dere og hvor dere finner mer informasjon om reglene. - Skal dere være sikre på at dere har alt i orden innen mai 2018, må dere sette personvern øverst på agendaen nå! avslutter han.

Nødvendig oppdatering av et utdatert regelverk.

Selv om endringer ofte virker skremmende, er det på høy tid at personvernregelverket i Norge oppdateres til tiden vi lever i. Dagens regelverk trådte i kraft i 2000 og er basert på EUs personverndirektiv fra 1995. Det er altså laget før de før de fleste av oss engang visste hva internett var.

For å styrke tilliten til digitale tjenester, gjøre det lettere å utveksle personopplysninger mellom land og styrke EU borgeres rettigheter, startet EU i 2012 arbeidet med et felles europeisk personvernregelverk. Resultatet er personvernforordningen (GDPR) som ble vedtatt i april 2016 og gjelder fra mai 2018. Den er EØS-relevant, som betyr at den også skal innføres i Norge. Derfor får vi nye personvernregler i Norge i mai 2018.

Hva nå?

Først og fremst må kommuner og fylkeskommuner skaffe seg en oversikt over hvilke personopplysninger de har. Datatilsynets erfaring fra kommunal sektor er at mange ikke har gode og dokumenterte risikovurderinger, internkontroll eller rutiner for innsyn eller informasjon til innbyggerne. Med dette på plass, har man et bedre utgangspunkt for å oppfylle de nye pliktene.

Personvernombud

En endring er at personvernombud blir obligatorisk for alle offentlige myndigheter. De som ikke har det allerede, bør derfor utnevne det så fort som mulig. Det er ikke nødvendig at kommuner og fylkeskommuner oppretter en ny stilling for å ansette et personvernombud. Personvernombud kan utpekes blant folk som allerede er ansatt, og som har andre arbeidsoppgaver i tillegg. Det er en funksjon, ikke en stillingsstørrelse eller stillingstittel. Vedkommende kan være ansatt hvor som helst i kommunen/fylkeskommunen, men må ikke ha en jobb som gjør at vedkommende kommer i konflikt mellom rollen som personvernombud og de andre arbeidsoppgavene.

Et personvernombud kan representere flere virksomheter, det vil si at flere kommuner kan dele på et personvernombud. Hvordan dette organiseres, avgjøres av de som deler personvernombudet.

Det er også mulig å kjøpe tjenesten. Det er kravet til kompetanse som avgjørende. Kompetansekravene kommer, de er ikke ferdige ennå.

Andre forhold

- Kommunene behøver ikke kjøpe tekniske løsninger (system) for å etterleve kravene i personvernforordningen, sier spesialrådgiver i KS, Anne Mette Dørum.
- Det er mulig kommunen/fylkeskommunen har behov for en eller annen teknisk løsning, men det er en vurdering de må gjøre selv basert på egne behov etter at forordningen har trådt i kraft i mai 2018.

Datatilsynet har laget en oversikt over de 10 viktigste endringene som følger med det nye regelverket.

[Datatilsynets samleside for personvernforordningen](#)

KS samarbeider med Datatilsynet og KINS for å gi informasjon og veiledning i 2017 og kursing av personvernombud i 2018.

Anne Mette Dørum

Spesialrådgiver

 [Send e-post](#)

 [+4724132646](#)

 [+4791849441](#)

Forslag til ny personopplysningslov

Pressemelding | Dato: 23.03.2018 | Justis- og beredskapsdepartementet

(<http://www.regjeringen.no/no/dep/jd/id463/>)

| Nr: 20 – 2018

Regjeringen legger i dag frem forslag til ny personopplysningslov som styrker personvernet og skjerper kravene til virksomheter som behandler personopplysninger.

– Ny teknologi gir nye muligheter for innsamling og bruk av informasjon om enkeltmennesker. Da må vi sørge for å ivareta personvernet. Den nye loven gir et godt vern for den enkelte, sier justis-, beredskaps- og innvandringsminister Per Sandberg (Frp).

Lovforslaget viderefører hovedprinsippene i den gjeldende personopplysningsloven, men styrker personvernet på viktige punkter:

- Mer åpenhet rundt innsamling og bruk av personopplysninger. Den som ber om samtykke til å bruke opplysninger skal gi klar og tydelig informasjon om hvordan personopplysningene skal brukes.
- Bruk av personopplysninger skal begrunnes og begrenses. Det vil ikke være lov å samle inn eller lagre personopplysninger man ikke trenger. Opplysninger som det ikke lenger er behov for, skal slettes.
- Uriktige eller ufullstendige opplysninger skal rettes.
- Det innføres en rett til å ta med seg personopplysninger fra en virksomhet til en annen.
- Den enkelte får rett til å protestere mot behandling av sine personopplysninger.

- Den enkelte kan slippe at det blir truffet viktige avgjørelser om ham eller henne basert på en helautomatisert behandling av personopplysninger.
- Det vil bli adgang til å ilegge et betydelig høyere gebyr ved overtredelse av reglene

– Virksomhetene får et større ansvar for å ivareta personvernet, og må jobbe systematisk for å sikre at personopplysningene behandles i tråd med regelverket, sier Sandberg.

Loven implementerer EUs personvernforordning, som skal sikre et felles personvernregelverk i Europa. Også aktører utenfor EU vil bli omfattet av det europeiske regelverket når de tilbyr varer og tjenester til personer i EU/EØS.

Loven vil settes i kraft når forordningen er innlemmet i EØS-avtalen. Forslag til innlemmingsbeslutning ligger for tiden til behandling i EU. Det er usikkert om loven vil settes i kraft 25. mai 2018, da prosessen i EU vil kunne ta noe tid og med det forskyve ikraftsettingen noe.

Justis- og beredskapsdepartementet

TEMA

Lov og rett

RELATERT

- Prop. 56 LS (2017–2018) - Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) og samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse av forordning (EU) nr. 2016/679 (generell personvernforordning) i EØS-avtalen (<http://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-56-ls-20172018/id2594627/>)

Nye personvernregler fra 2018. Hva betyr det for din virksomhet?

Hva blir nytt?

1

Alle norske virksomheter får nye plikter

Alle virksomheter må sette seg inn i den nye lovgivningen og finne ut hvilke nye plikter som gjelder dem. Ledelsen må sørge for å få på plass rutiner for å overholde de nye pliktene. Alle ansatte må følge de nye rutinene når reglene trer i kraft.

2

Alle skal ha en forståelig personvern-erklæring

Informasjon om hvordan din virksomhet behandler personopplysninger skal være lett tilgjengelig og skrevet på en forståelig måte. Det nye lovverket stiller strengere krav til informasjonens form og innhold enn dagens lovgivning. All informasjon som gis til barn, skal tilpasses barnas forståelsesnivå.

3

Alle skal vurdere risiko og personvernkonsekvenser

Dersom et tiltak utgjør en stor risiko for personvernet, må virksomheten også utrede hvilke personvernkonsekvenser det kan ha. Hvis utredningen viser at risikoen er stor og dere selv ikke kan redusere den, skal Datatilsynet involveres i forhåndsdrøftelser.

4

Alle skal bygge personvern inn i nye løsninger

De nye reglene stiller krav til at nye tiltak og systemer skal utarbeides på en mest mulig personvernvennlig måte. Dette kalles innebygd personvern. Den mest personvernvennlige innstillingen skal være standard i alle systemer.

5

Mange virksomheter må opprette personvernombud

Alle offentlige og mange private virksomheter skal opprette personvernombud. Et personvernombud er virksomhetens personverneksper, og et bindeledd mellom ledelsen, de registrerte og Datatilsynet. Ombudet kan være en ansatt eller en profesjonell tredjepart.

6

Reglene gjelder også virksomheter utenfor Europa

Virksomheter som holder til utenfor

Europa må også følge forordningen, dersom de tilbyr varer eller tjenester til borgere i et EU- eller EØS-land. Dette gjelder også om de ikke direkte tilbyr tjenester, men kartlegger adferden til europeiske borgere på nett. De som er etablert i flere land i Europa, skal bare trenge å snakke med personvernmyndighetene i det landet der de har sitt europeiske hovedkvarter.

7

Alle databehandlere får nye plikter

Databehandlere er virksomheter som behandler personopplysninger på oppdrag fra den ansvarlige virksomheten. Ofte er det snakk om leverandører av IT-tjenester. De nye reglene pålegger databehandlere å ha rutiner for inn-samling og bruk av personopplysninger. Databehandlere skal også si ifra til oppdragsgiveren sin hvis de får instruksjoner som er i strid med loven. Oppdragsgiver skal også godkjenne databehandlerens underleverandører. Databehandlere kan også bli holdt økonomisk ansvarlig sammen med oppdragsgiver.

8

Alle bør samarbeide i egne nettverk og følge bransjenormer

De nye reglene oppmuntrer til sektorvis utforming av retningslinjer og bransjenormer. Om dere følger bransjenormer, vil dere ha de viktigste rutinene på plass. Datatilsynet skal godkjenne bransjenormene.

9

Alle får nye krav til avvikshåndtering

Reglene for håndtering av sikkerhetsbrudd blir strengere. Forordningen stiller krav til når det skal varsles, hva varselet skal inneholde og hvem som skal varsles. Kort sagt skal man si fra raskere og oftere enn man gjør i dag.

10

Alle må kunne oppfylle borgernes nye rettigheter

Den enkeltes rett til å kreve at hans eller hennes personopplysninger slettes blir styrket. Dette kalles «retten til å bli glemt». Norske og europeiske borgere vil blant annet kunne kreve å ta med seg personopplysningene sine fra en leverandør til en annen i et vanlig brukt filformat. Dette kalles «dataportabilitet». De kan også motsette seg profilering. Alle henvendelser fra borgere skal besvares innen en måned.

Hva bør dere gjøre nå?

1

Ha oversikt over hvilke personopplysninger dere behandler

Alle virksomheter som samler inn eller bruker personopplysninger skal ha oversikt over hvilke personopplysninger det er snakk om, hvor de kommer fra og hva som er det rettslige grunnlaget for behandlingen. Sørg for å ha en slik oversikt. Det er et krav som gjelder også etter dagens lov.

2

Sørg for å oppfylle dagens lovkrav

Overgangen til de nye reglene blir lettere om dere etterlever kravene i personopplysningsloven, som gjelder i Norge i dag. Har dere gode rutiner for internkontroll som fungerer etter hensikten og er kjent i organisasjonen, er det lettere å få oversikt over hva dere må endre.

3

Sett dere inn i det nye regelverket

Dere finner forordningsteksten på Datatilsynets nettsider. Der fyller vi også på med artikler om de nye reglene etter hvert som vi utarbeider dem.

4

Lag rutiner for å følge de nye reglene

Gå gjennom rutinene dere har for behandling av personopplysninger. Oppdater dem etter nytt regelverk der det trengs. Dokumenter de nye rutinene, og legg en plan for nødvendige endringer. Er systemene deres laget for å ivareta kravet til innebygd personvern, dataportabilitet og personvern som standardinnstilling? Klarer dere å fange opp og besvare henvendelser fra borgerne innen én måned? Endringer i systemer og rutiner tar tid. Begynn allerede nå!

datatilsynet.no/forordning

Tallet

196

kommuner hadde større tilflytting i fjor enn året før, viser nye tall fra Statistisk sentralbyrå. Aldri før har det blitt registrert så mange flyttinger over fylkesgrensene som i 2017. **Kristiansand** hadde den største nominelle veksten, fra netto innenlands innflytting på bare 27 i 2016, til 1.336 i fjor. Også **Ullensaker, Ås, Gjøvik, Skedsmo** og **Lørenskog** hadde kraftig vekst i innflyttingen. Motsatt var det stor utflytting og størst negativ utvikling i **Oslo, Asker, Eidsvoll, Bergen, Trondheim** og **Porsgrunn**.

6 rette?

- 1 Hvem er dette?
- 2 I hvilket fylke ligger Forsand kommune?
- 3 Hva heter lokalavisa som dekker kommunene Farsund, Lyngdal, Kvinesdal, Flekkefjord og Hægebostad?
- 4 Hvilken kommune skal Ørland slå seg sammen med?
- 5 Hvor er Gaupne kommunesenter?
- 6 Hvilken pris er Askim, Svolvær og Kristiansand nylig nominert til?

- 6 Attraktiv by 2018
- 5 I Luster
- 4 Bjugn
- 3 Lister
- 2 I Rogaland
- 1 Fylkesordfører i Hordaland, Anne Gine Hestetun

For 25 år siden

Kommunal Rapport

– Man må vurdere å slå sammen Finnmark og Troms. Tromsø er for en stor del av befolkningen i Finnmark et mer naturlig fylkessenter enn Vadsø. Også Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag bør slå sine pjalter sammen. Uttalelser fra en del næringslivsfolk kan også tyde på at det er en viss lokal interesse for å slå den nordligste delen av Møre og Romsdal sammen med Trøndelag. Det må vurderes, sa Ragnar Christensen.

– Og Sogn og Fjordane bør deles mellom Møre og Romsdal og Hordaland.

– **Hvorfor rører du ikke fylkesgrensene i Vestfold, Østfold, Telemark og Buskerud?**

– Med unntak av Telemark har alle disse fylkene mer enn 200.000 innbyggere, som var ett av kriteriene vi satte for å vurdere fylkesstrukturen.

Dette sa lederen av Christiansenutvalget i et foredrag på årsmøtet til Fylkeskommunalt Innkjøpsforum, ifølge Kommunal Rapport 30. april 1993

Aktuell

ARKIVFOTO: TERJE LIEN

BJØRN ERIK THON (54)

- ♦ Utdannet jurist.
- ♦ Var leder for Forbrukerombudet fra 2000 til 2010.
- ♦ Har tidligere blant annet jobbet som advokat, dommerfullmektig, seksjonssjef i Forbrukerombudet og politisk rådgiver for Odd Einar Dørum i Justisdepartementet.
- ♦ Har gitt ut flere kriminalromaner.

Bekymret for kommunal datasikkerhet

Før sommeren blir EUs regelverk for personvern norsk lov. Direktør i Datatilsynet Bjørn Erik Thon mener **MYE GJENSTÅR** før alle kommuner oppfyller de nye reglene.

1 Er kommunene i rute, slik at de får oppfylt kravene i GDPR fra starten?

– Inntrykket mitt ut fra samtaler er at vi har en del kommuner som ikke er helt klare, og som sliter med å få det på plass innen fristen. Jeg er litt bekymret for hvordan det står til med informasjonssikkerheten i norske kommuner.

2 Hva er det viktigste de må gjøre for å klare det?

– For det første må de skaffe seg oversikt over hva slags data de har, og hva de bruker dataene til. Så må de oppnevne personvernombud, slik alle offentlige organer blir pålagt å gjøre. For det tredje må de sette seg inn i reglene som gjelder for innebygd personvern, som betyr at de må legge personvern inn i teknologien fra starten.

3 Følger kommunene dagens regler?

– Vi har vært på mange tilsyn i kommunene. Noen er veldig flinke, men vi finner også en del mangler. Når vi har behandlet enkeltsaker, utenom tilsyn, har det kommet fram at flere har publisert personlige opplysninger i postjournaler.

4 Har du noen eksempler på hva slags mangler dere finner?

– Det er nok at de mangler god nok oversikt over dataene, og mangler internkontrollsystemer. Spør vi barnehagesjefer vil de nok med rette si at vi har ganske god oversikt, men de har ikke dokumentasjon. Mange er også for dårlige til å gjøre risikovurderinger.

5 Hvordan er konsekvensene for kommunene når de bryter reglene?

– Vi utsteder overtredelsesgebyr, og har gjort det i flere runder. I siste runde hadde flere publisert sensitive opplysninger. Det kunne nok vært unngått hvis de hadde god internkontroll, før ting ble lagt ut på nettsidene.

6 Har kommunene god kompetanse på feltet?

– Jeg tror nok det er litt opp og ned, og jeg tror også noe av grunnen til at vi ser såpass mange feil i kommunene er mangel på kompetanse. Mange kommuner er små, og de skal ha kompetanse på mange områder, så har jeg en viss forståelse for. Ofte er det nok også et spørsmål om forankring i ledelsen. De må rett og slett si at dette skal vi følge.

7 Hva kan en kommune som er usikker på reglene gjøre for å skaffe seg kunnskap?

– Det finnes mye god veiledning, blant annet på Datatilsynet.no. Det er viktig å bygge opp kompetanse internt, men kommunene må også søke eksternt bistand ved behov.

8 Hva har reglene å si for personvernet til den enkelte innbygger?

– Det har mye å si. Folk får større rett til å få data slettet, rett til å motsette seg profilering, og rett til å kreve data overført fra et selskap til et annet, på visse vilkår. Dessuten kommer det innbyggerne til gode at kommunene behandler dataene deres på en god måte.

ØYVIND AUKRUST, 400 47 518
oyvind@kommunal-rapport.no

Ny rådmann

– Det gjøres mye bra i Åsnes

Stein Halvorsen begynte som rådmann i Åsnes 19. mars

- ♦ **Født:** 1967.
- ♦ **Lønn:** 950.000.
- ♦ **Arbeidsavtale:** Fast.
- ♦ **Fallskjerm:** Har en arbeidsavtale uten oppsigelsesvern. Om arbeidsgiver avslutter arbeidsforholdet, har jeg 3 + 9 måneders etterlønn.
- ♦ **Sivilstand:** Gift, 1 barn.
- ♦ **Utdannelse:** Cand.mag i samfunnsfag med fordypning i kulturforvaltning + master i offentlig ledelse og styring (MPA).
- ♦ **Praksis:** 21 år i offentlig forvaltning. Jobbet med kultur i kommunene Rauma (2 år), Stor-Elvdal (1,5 år) og Åmot (10 år). Rådmann i Tolga 7,5 år (2010-2018).
- ♦ **Bosted:** Rena.

– Hva har du gjort denne første tida som rådmann i Åsnes?

Jeg har brukt de første ukene på å besøke de fleste av kommunens enheter og virksomheter. Jeg har prioritert å bli kjent med folk og organisasjonen. Og så er det raskt gang med det som ligger til stillingen av oppgaver og ansvar. Åsnes blir en spennende organisasjon å jobbe i. Jeg har møtt mange flinke og dedikerte folk, og ser at det gjøres mye bra.

Stein Halvorsen var rådmann i Tolga i 7,5 år før han begynte i samme stilling litt lenger syd i Hedmark. FOTO: PRIVAT

Gjøvik kommune**GJENNOMFØRTE INTERNREVISJONER 2017**

Sluttbehandles i:	Kontrollutvalget		
Behandling	Møtedato	Saksbehandler	Unntatt off.
Kontrollutvalget	09.05.2018	Kjetil Solbrækken	Nei

Saksdokumenter:

1. Revisjonsplan for Gjøvik kommune 2017

Vedlegg 1

FORSLAG TIL VEDTAK:**Presentasjon av følgende gjennomførte internrevisjoner tas til orientering:**

-
-
-

SAKSOPPLYSNINGER:**Bakgrunn/oppsummering:**

Saken er en oppfølging av vedtak i kontrollutvalgets møte den 30.03.2017 i f.m. sak der kontrollutvalget fikk en presentasjon av gjennomførte internrevisjoner i 2016. I forbindelse med saken fattet kontrollutvalget bl.a. slikt vedtak:

Kontrollutvalget stiller seg svært positivt til at rådmannen har etablert et system for gjennomføring av årlige internrevisjoner. Kontrollutvalget mener dette er et godt tiltak for å styrke kommunens internkontrollsystem og som bidrag til læring og forbedring i organisasjonen.

Kontrollutvalget etablerer rutine med en årlig presentasjon av internrevisjoner gjennomført foregående år.

Denne saken er en presentasjon av gjennomførte internrevisjoner i 2017.

Rådmannen er invitert til å orientere.

Gjennomførte internrevisjoner 2016:

Følgende internrevisjoner i 2016 ble presentert i kontrollutvalgets møte den 30.03.2017:

- Informasjonssikkerhet (reviderte enheter: HR-avdelingen, korttidsavdelingen v/Haugtun omsorgssenter, barnevernet og Grande skole).
- Utbetaling av tilskudd til private barnehager i Gjøvik kommune (revidert enhet: Sektor Oppvekst, tjeneste Barnehage).

Plan for internrevisjoner 2017:

I kommunens interne revisjonsplan for 2017 var det lagt opp til tre internrevisjoner innenfor området informasjonssikkerhet. Planen ble referert for kontrollutvalget i deres møte den 20.04.2018.

VEDLEGG 1

Revisjonsplan for Gjøvik kommune 2017

Det er besluttet å gjennomføre tre internrevisjoner innenfor området *informasjonssikkerhet*.

Følgende sektor er valgt ut til internrevisjon:

Oppvekst:

1. Grande skole
2. Vardal ungdomsskole
3. Vindingstad barnehage

Gjennomføring:

Internrevisjonene bestilles av rådmannen.

Revisjonene skal gjennomføres innen 1. oktober 2017, etter avtale med de som skal revideres.

Det vil bli sendt ut varsel i henhold til prosedyre for internrevisjon til virksomhetene som skal revideres.

Revisjonene gjennomføres av kommunens eget revisjonsteam.